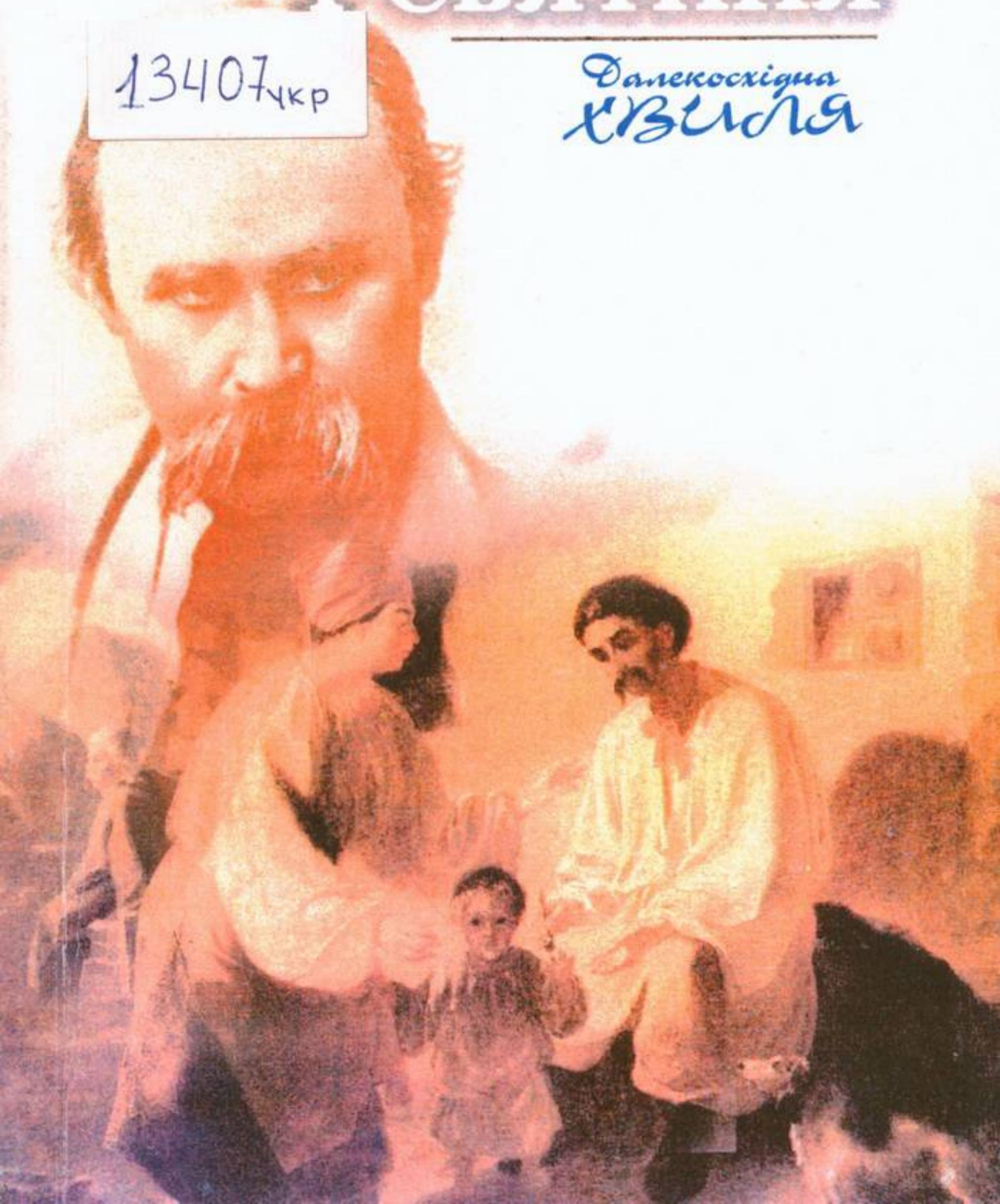

НАША ЛЮБОВ І СВЯТИНЯ

13407_{УКР}

Далекосхідна
Хвиля

*195 річниця народження
Тараса Григоровича Шевченка*

Наша любов і святыня

*Видавництво «Екумена»
2008 рік*

ЧІЗ/Ч УКР/5-9 ШЕВЧЕНКО Г. - 9434

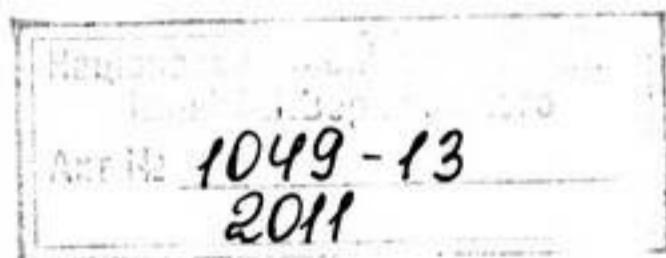
УДК 882

ББК 3(4 Укр)

Ш37

С 1

ВА 744887

ISBN 5-7663-0467-0

© Видавництво «Екумена»

Мова – одна з головних ознак нації, вона забезпечує єдність функціонування і розвитку етносу у просторовому і часовому вимірах. "Мова посідає одне з найвищих місць на шкалі національних вартостей" (У. Вайнрайх).

Поява Тараса Григоровича на похмурому фоні закріпаченої України – явище далеко не випадкове. В його особі все обездолене українське селянство наче злило всі найкращі духовні свої сили і вибрало його співцем свого вікового горя. Вірний цьому високому призначенню, він, незважаючи на всі переміни свого невдалого життя, не зрадив йому до самої смерті.

Іван Манжура 1886 рік.

Будучи еще в Петербурге, я слышал везде дерзости и порицания на государя и правительство. Возвратясь в Украину, я услышал еще более и хуже между молодыми и между степенными людьми; я увидел нищету и ужасное угнетение крестьян помещиками, посесорами и экономами-шляхтичами, и все это делалось и делается именем государя и правительства...

*Відповіді на допиті в З відділі
21 квітня 1847 року.*

От берегов тихого Дона до кремнистых берегов быстротекущего Днестра – одна почва земли, одна речь, один быт, одна физиономия народа; даже и песни одни и те же, как одной матери дети.

I мертвим і живим

*I смеркає, і світає,
День божий минає,
I знову люд потомлений
I все спочиває.
Тільки я, мов окаянний,
I день і ніч плачу
На розпуттях велелюдних,
I ніхто не бачить,
I не бачить, і не знає –
Оглухи, не чують;
Кайданами міняються,
Правдою торгують.
I господи зневажають, –
Людей запрягають
В тяжкі ярма. Оруть лихо,
Лихом засівають,
А що вродить? Побачите,
Які будуть жнива!
Схаменіться, недолюди,
Діти юродиві!*

195 лет Тарасу Григорьевичу Шевченко

Лина КОСТЕНКО

Душа тысячелетий ищет себя в слове

Сегодня, когда сняты все преграды и запреты, существовавшие со времен Переславской рады, украинский язык входит во все сферы государственной, гражданской и культурной жизни Украины. Стало возможным изучение истории языка, знакомство с концепциями исследователей XIX века, которые доказали, что истоки украинского языка идут из глубины веков. Одно из доказательств — наша обрядовая поэзия, несущая в себе отпечатки далеких эпох. Между тем для каждого человека ценность языка представлена не его древностью, а заложенным в ней могучим духовным содержанием, о чем в свое время писал К. Ушинский. Показать это можно на конкретных примерах, известных сегодня многим, но не всеми глубоко осознанных. Вспомним, как формировался Т.Шевченко. Феномен поэта блестяще обозначил И. Франко: «Он был сыном мужика, а стал властителем в царстве духа. Он был крепостным, а стал великаном в царстве людской культуры... Десять лет он томился под тяжестью российской солдатской муштры, а для свободы России сделал больше, чем десять победоносных армий».

Откуда же появились такие возможности у сына крепостного мужика? И почему он, мечтавший с детства стать художником, и ставший им, не успокоился на достижении этой цели? Несомненно, работа живописца принесла бы ему спокойную обеспеченную жизнь, возможности поездок за границу, посещение выдающихся музеев Европы. Он же избрал себе

долю вечно преследуемого борца. Ответ на эти вопросы дает сам поэт и прежде всего в своих стихах. В девять лет потеряв мать, в одиннадцать — отца, в пятнадцать — Украину, он успел за короткое время детства постичь язык и песенное богатство своих родителей. В предисловии к «Гайдамакам» поэт гордо заявляет, что отказывается от совета писать русским языком, помня о своей принадлежности к казацкому роду. Поэтому:

Не одцуравсь того слова,
Що мати співала,
Як малого повивала,
З малим розмовляла;
Не одцуравсь того слова,
Що про Україну
Сліпий старець, сумуючи,
Співає під тином.
Любіть її, думу правди,
Козацьку славу,
Любіть її...

За пятнадцать мальчишеских лет жизни на родной земле Шевченко вобрал в себя все, что было создано украинским народом в разных жанрах. Припомните. Сидя казачком в помещичьих предпокоях, он тихо напевал исторические песни. От дедушки слышал он пересказы о «Коляивщине». Чутко сопереживал героям народного творчества. В одном из стихотворений он вспоминает, как плакал над судьбой героя сиротской песни, в другом сознается, как

... сам собі у бур'яні,
Щоб не почув хто, не побачив,
Виспівую було та плачу.

Народная песня, а с ней и история, которая пошла с сыном крепостного крестьянина в чужие земли, помогли ему

сохранить в сердце родной язык, всегда чувствовать свою принадлежность к своему народу, к родной земле. Усвоенное с детства фольклорное богатство, в котором отразилась трагическая и героическая история народа, его моральные устои, идеалы, стремление к свободе и к счастью, не только обогатили врожденный талант поэта, но и определили его судьбу борца, гражданина. Активной натуре Т. Шевченка было мало того, что предоставляло ему искусство кисти. Стремлением к немедленному и действенному влиянию на земляков-украинцев, он хотел разбудить в них национальное самосознание и свободолюбие. С помощью художественного слова он воссоздает не только историческое прошлое, но и современную судьбу своего народа, ищет пути освобождения его от царского гнета и на всем протяжении жизни следует принципам:

Возвеличу малих отих рабів німіх,
Я на сторожі коло них поставлю слово.

То самое слово, которое стало духовной сокровищницей поэта. Его талант раскрыл все грани, всю гамму красок народного языка, обогатил его. А. Луначарский в статье «Великий народный поэт» в 1911 году, когда отмечалось 50-летие со дня смерти Т. Шевченка, укоряя украинских интеллигентов, отрекшихся от родного языка, противопоставил им поэта: «Шевченко был влюблен в красоту украинского языка, в его словесное богатство, в его напевность, неисчерпаемый юмор, в его свободу от грамматических оков, влюблен в роскошные и точные метафоры и сравнения, созданные многолетним народным творчеством; он был влюблен в исторические казацкие условия быта...»

Национальный язык и фольклор помогают полному развитию таланта любого писателя. И более того. Народные источники литературы сформировали ее национальные неповторимость и своеобразие. Две из них наиболее полно раскрылись еще в

первой половине XIX века в творчестве двух украинских гениальных мастеров слова: Т. Шевченка и М. Гоголя. Так! Так! И М. Гоголя. Поэт унаследовал от поэта-творца лиризм, а прозаик — юмор, несмотря на то, что писал по-русски. Некоторые критики XIX и XX веков отмечали, что М. Гоголь — писатель пережил трагедию, истоки которой в противоречии между его украинским мировосприятием, мироощущением и русским языком, между большой любовью ко всему родному и обстоятельствами жизни русского писателя, вынужденного уйти от того, без чего он не мог жить. В доказательство этому можно привести Шевченкову характеристику родного слова, эстетическое воздействие на писателя народной поэзии:

Ну що б, здавалося, слова...

Слова та голос — більш нічого.

А серце б'ється, ожива,

Як їх почує! Знать од бога

І голос той, і ті слова

Ідуть меж люди!

Чи було слово Богом

Сьогодні, коли українська мова інтенсивно витісняється з інформаційного та культурного простору, а її носії все гостріше відчувають себе «запорожцями за Дунаєм», нам доцільніше, як на мою думку, поговорити про Слово: про його природу, про наявні і можливі наслідки русифікації, і відповісти на оте зверхньо-запитальне «А какая разница, на каком языке», що в більшості випадків не є запитанням, бо вимовляється таким тоном, який наперед заперечує навіть існування альтернативи, відсутність різниці. А різниця є і дуже суттєва. Проте, у виступах літераторів та мовознавців на захист рідної мови про оту різницю або не говорять взагалі, або говорять без посилань на висновки науки про мову. І тому насамперед маємо визначити, чи було Слово Богом. Чи насправді «Усе через Нього повстало, і ніщо, що повстало, не повстало без Нього». Це дуже важливо. Якщо слова євангеліста є лише красivoю метафорою, а насправді мова виникла в процесі еволюційного розвитку – це одна справа. І зовсім інша, якщо Слово все ж таки було Богом. В другому випадку має принципово змінитися наше ставлення до мови й відповідно зрости наша відповідальність перед нею.

У Російській імперії науку про мову корегували і направляли Валуєви. Правда, в кінці XIX та на початку ХХ в. в. Вона пережила свій короткий «золотий вік». Видатною постаттю того часу в мовознавстві був українець О. Потебня. П. Флоренський з благословінням писав про нього, як про «...воспитателя, вдохновителя и окрылителя... родоначальника целой школы... святого от науки». При Казанському університеті створюється експериментально-фонетична лабораторія (ліквідована за

радянської влади), де вчені працювали з приборами, що реєстрували артикулярні рухи при мовній фонації. Дискутуючи на високому науковому рівні навколо питання виникнення мови, філологи намагалися проникнути в глибину слова. Результати лабораторних досліджень стають поштовхом і для розвитку теоретичних знань про мову, що засвідчують праці того ж П. Флоренського, Г. Шпета, О. Лосєва... Навіть після жовтневого перевороту якийсь час жевріли надії на продовження «золотого віку». Але наукові праці мовознавців, їх аргументовані докази суперечили більшовицькій ідеології, яка на престол «поверженого» Бога піднесла атеїста, котрий за словами О. Лосєва «...имея свою собственную оригинальную веру, но на словах обманывая других (а часто также и себя, — только уже не на словах) будто у него никакой веры нет, давал в сущности непроанализированный сгусток аффективного напора и слепого нападения — на своё же собственное существование».

Переконані у своїй непогрішимості й у тому, що тільки вони володіють останньою істиною, більшовики не могли визнати незалежність і примусовість слова, тим більше, його «божественність». І їхнє агресивне ігнорування його сили і могутності, як і передбачав П. Флоренський у заповітній праці «Магичность слова», опублікованій лише в 1990 р., спричинило не лише теоретичні помилки, а й привело до суспільних та особистих провин, які в багатьох випадках не можна назвати інакше, як злочином. Саме таким злочином з боку радянських політиків була русифікація, а з боку українських мовознавців — сумнівнозвісна концепція «двомовності», яка і по сьогодні визначає мовну політику в Україні. Радянській ідеології з її махровим атеїзмом наука іронічно відповіла словами Ф. Бекона: «Трішки розуму і трішки філософії віддаляють від Бога, а більше розуму і більше філософії наближають до Нового».

Чим глибше проникали вчені в таємницю слова, тим виразніше бачили його «на початку», де і сьогодні воно стоїть непохитно. Навіть якщо замінити Бога на догоду невіруючим Природою, або Вищим Розумом, початкове місце перебування Слова не зміниться, як і не зміниться його місія, що залишається таємницею, бо, як зазначив В. Гумболт, пояснювати причини його виникнення потребою взаємодопомоги та спілкування людей між собою є помилковим поглядом, адже людина не така вже беззахисна і для організації взаємодопомоги їй вистачило б і нечленороздільних звуків.

На жаль, в Україні широке поле науки про мову зужене до присадібної ділянки: до праці над словниками, підручниками та літературознавства. Мовознавцями стали політики, новий правопис обговорюється перехожими на вулицях Києва, долю української мови може вирішити голос депутата, який не знає, на якому складі робити наголос у слові «український»... Мовознавство сьогодні є однією з найскладніших і найважливіших для розвитку людства наук. Але переважна більшість наших політиків не мають навіть уявлення про цю науку, яка в Радянському Союзі була затаврована і знищена разом з генетикою, коли атеїстичне знання афективно утверджувалося сліпою силою. Генетику реабілітували після смерті Сталіна, реабілітували тоді ж і деяких мовознавців, але про реабілітацію мовознавства як науки не йшлося. І лише в кінці 80-х років просочилися дозволені публікації фундаментальних праць по мовознавству. Тож не дивно, що й сьогодні мовні проблеми в Україні підпорядковані політиці і вирішують їх на рівні своїх амбіцій і відповідних знань такі самопризначенні «мовознавці», як Л. Грач, Н. Шуфрич, М. Шульга, Т. Прошкуратова... Свідомо, а хто, може, й несвідомо, вони продовжують ту ж саму, лише в іншій формі, валуєвську проімперську політику русифікації і знищення українців як народу, як нації. Десятки ліквідованих

останнім часом українських шкіл на Сході та Півдні України — яскраве тому свідчення...

Аби осягнути найголовніше з того, що суперечило радянській ідеології, але є визначальним у науці про мову, — (на жаль, не перекладеної українською мовою), — геніального німецького мислителя В. Гумбольта (1767–1835), творця теоретичних зasad про мову, автора багатьох фундаментальних проблем, які по сьогодні хвилюють і надихають мовознавців. Основне, що йому вдалося відкрити на теоретичному рівні, підвержене сучасною експериментальною лінгвістикою, генетикою, етнопсихологією та іншими науками прямо чи опосередковано пов'язаними з мовою, про виникнення якої він висловив таку думку: «Хоч яким би природним не здавалося припущення про поступове утворення мов, вони могли виникнути лише відразу... Щоб людина спромоглася осягти бодай одне-однісінське слово, вся мова повністю з усіма своїми взаємозв'язками вже мала б бути закладена в ній». Підтвердженням цього є і те, що існуючи в історичному часі мови не піддаються поділу на «прості і складні», і ймовірно, що такими ж вони були і в більш віддаленій гіпотетичній епосі. Навіть мови так званих дикунів, які, здавалося б, мали перебувати наближеними до природного стану, мають незліченну кількість і різноманітність висловів, що поза будь-якою життєвою необхідністю. В. Гумбольт першим звернув увагу на те, що освоєння мови дітьми — це не ознайомлення зі словами, не якась закладка їх в пам'яті через повторення їх лепетанням, а розвиток мовних здібностей в процесі кількарічних вправ.

А якщо немовля опиняється серед представників іншої, її чужої, мовної стихії, воно розвиває свої здібності говорити на мові тих, хто його оточує, але з великими труднощами доляє вроджені нахили, які у своїх найтонших нюансах залишаються непереможеними. Ми народжуємося не лише із

своєю мовою, а й відповідним апаратом мовлення. Ось чому окремих асимільованих представників тієї чи іншої нації навіть в десятому коліні(!) впізнаємо по акценту: скажімо, єреїв. До того ж, як показали лабораторні дослідження, в процесі мовлення задіяний весь організм людини. Не лише ми володіємо словом, а й слово володіє нами. Асиміляція – це насильне втручання в процеси всього людського організму, і її наслідки, як правило, негативні. Засвоєння інших мов – це лише «нова позиція в попередньому баченні світу», збагачення чужим досвідом по горизонталі, це лише додаток до успадкованого, в якому і глибина і висота.

Коли ж ідеться про засвоєння людиною інших мов, то ключ від скарбів успадкованого – в руках рідної мови. Асимілюючись, людина обриває зв'язок зі своїм родоводом, генетичною пам'яттю. Чужа мова, ввірвавшись в чужий для неї світ, починає в ньому все підпорядковувати і відповідно змінювати, а «при подобній ломке неизбежно на місце витесняемых форм сознания воцаряется мерзость запустения» (О. Потебня). Освоєння чужої мови – довготривалий і болісний процес, що розтягується на кільканадцять поколінь з непередбаченими результатами. Навіть окремі чужі слова нація освоює століттями. Візьмемо хоча б такі, як «соціум», «соціалізм», «кредит»... Ми постійно користуємося ними і все ж вони поза нашою мовною свідомістю, ми їх сприймаємо лише на інформативному рівні. Кожне з таких слів, скажімо, в пісні стає ложкою дьогтю, бо не відчувається в душі, не збуджує наших емоцій.

А як позначається на духовному та фізичному стані людини суржик, на якому сьогодні говорять мільйони українців? Генетики стверджують, що наше ДНК утримує спадкову інформацію не лише в хімічних сполуках, а й у фізичному полі, що існує навколо хромосом. Тобто ДНК не лише чує нашу мову, а й відповідно реагує на кожне слово. На цій реакції ДНК

ґрунтуються методи лікування автосугестією, нашптуванням і т.п. На інтуїтивному рівні про це знали наші бабусі і пра... пра... пра... Словесними мислеобразами людина спроможна удосконалювати або руйнувати свою генетичну структуру.

З допомогою слів ми впливаємо на генетичному рівні не лише на співрозмовника, а й на себе. До руйнівних мислеобразів належить, зокрема, ненормативна лексика, різновидом якої є суржик. Проблема засміченості мови постала сьогодні і перед росіянами. Ненормативна лексика і словесна вседозволеність, як писала на початку цього року «Литературная газета», «влияет на здоровье наших детей и внуков, так как, записанная в ДНК информация, передаётся по наследству нашим потомкам. Косвенным доказательством сказанному служит десятикратный рост в России за последние двадцать лет числа детей с отставанием в развитии как физическом, так и умственном».

В Україні справи, безперечно, ще гірші, чому сприяє русифіаторська політика наших керманичів. Мільйони українських дітей навчаються в школах з російською мовою викладання, і переважна більшість з них рідною володіє хіба що на рівні суржика, тобто на рівні ненормативної лексики. Тому наша біда набагато глибша і масштабніша, бо маємо не лише засмічену мову, а й засмічену національну свідомість і душу, в якій «воцаряється мерзота опустошення». Завдячуєчи «дво-мовності» (чому не три... або чотири-мовності?!), що була і є лише покривалом русифікації, мільйони українців, в тому числі і чималий відсоток нардепів, стали суржико-мовними, носіями проміжної між українською та російської третьої мови, яка вже господарює в структурі генетичного коду, змінюючи менталітет нації і формуючи відповідно новий тип хохла-малороса, в порівнянні з яким теперішній тип сприйматиметься, як ідеальний українець. Будь-хто, скориставшись довідником «Україна в цифрах», може порівняти статистику,

скажімо, зрусифікованої Луганської області з Львівською, які близькі і за чисельністю населення і за рівнем індустріалізації та рівнем безробіття. Як свідчать цифри в Луганській області удвічі більше засуджених злочинців, розлучень, позашлюбних дітей, наркомані, алкоголіків, хворих на СНІД... У регіонах, де найбільш пошиrena чума русифікації (Схід і Південь), як показали опитування, найменше патріотів та оптимістів, а самогубців утричі більше... І якщо найближчим часом не повернути всіх українців в лоно рідної мови і культури, різниця в цифрах зростатиме.

Необхідно лише через ЗМІ донести людям правду про русифікацію, про її наслідки. Знаючи правду, ніхто з батьків не буде ризикувати фізичним і духовним здоров'ям своїх дітей і внуків. Та й хіба українізація виключає знання російської чи інших мов? Коли б не було «разницы на каком языке», то єврейська нація, одна з найрозумніших і найпрактичніших, не відроджувала б іврит, а взяла б за державну англійську мову, прилучившись, як наголошують апологети двомовності до найрозвиненішої світової культури. Не скористалась єврейська держава українським досвідом і тоді, коли в Ізраїль приїхало понад мільйон російськомовних мігрантів. І ніхто навіть не обмовився про порушення прав людини та про «насильственную ивритизацию». В «цивілізованих державах», на які за словами нардепів, маємо рівнятися, між іншим, найжорстокіші закони щодо функціонування державної мови. Там знають, що мова і національний дух «є складова і нероздільна діяльність розумової сили народу» (Гумболт), втрачаючи яку, народ стає бидлом, «человеками для кухни». Але в цьому якраз і зацікавлені нашадки Валуєва, проімперські налаштовані «інтернаціоналісти» і значний прошарок «нових хохлів-малоросів», адже національно свідомими громадянами з розвиненим почуттям власної гідності та високою духовністю неможливо

буде маніпулювати, навіть використовуючи найновіші технології одурманювання електорату.

Ослаблення статусу державної мови, витіснення її з інформаційного простору – це утвердження двовладдя в державі сьогодні і національна катастрофа – завтра, після якої наші можновладці будуть наввипередки повзти на колінах до стольного граду сусідів, де переможцю на рік чи два вручатимуть булаву, як перехідний кубок по футболу. Щоб цього не сталося, маємо пам'ятати застереження поета української державності Є. Маланюка: «Проблема українського малоросійства є однією з найважніших, якщо не центральних проблем... Це є та проблема, що першою встане перед державними мужами вже Державної України. І ще довго, в часі тримання й стабілізації державності, та проблема стоятиме першоплановим завданням, а для самої державності – грізним мементо».

А русифіковані регіони вже давно є родовищем національно-дефективного, скаліченого психічно і духовно цього людського типу хохла-малороса. Першим, хто зрозумів, як спотворює людину асиміляція і засудив її, був все той же Гумболт. Завдячуячи йому та багатьом його послідовникам, які досліджували мову в найширшому її об'ємі – не просто в її відношенні до мовлення, а й у її відношенні до діяльності мислення та чуттєвого сприймання, одночасно розглядаючи проблеми соціально-філософського характеру пов'язаних з виявленням таких понять, як «народ», «мова», «мовна свідомість», «мовне світобачення»... – й була створена знаменита Хартія. Вченим вдалося врешті-решт переконати навіть амбіційних імперських політиків (крім радянських), що асиміляція – не лише злочин перед людством, а й великий гріх перед Богом.

Про наше наболіле, тобто про асиміляцію додати щось нове до того, що вже знає наука, практично неможливо.

Сьогодні є нагальна потреба зібрати, систематизувати і витлумачити вже відоме, вірніше, опубліковане, адже існують і такі результати досліджень цього явища, які, м'яко кажучи, не оприлюднюються. Першим ще за радянських часів це зробив П. Мовчан. Його праця «Мова – явище космічне» воістину стала явищем в українському мовознавстві. Її мали б вивчати у вищих та середніх учебних закладах, принаймні, філологи. Але...

Лінгвістичні проблеми вже давно не є проблемами лише мовознавців, вони тісно переплелися із загально філософськими, психологічними, ентолінгвістичними... проблемами і їх вирішення сьогодні неможливе без спільних зусиль не лише теоретиків вище названих гуманітарних наук, а й генетиків, біологів, фізиків,.. які працювали б в одній упряжі. А такої експериментальної лінгвістичної лабораторії в нас немає і не передбачається. Наші вчені ніколи не мали навіть, як на сьогодні, примітивної експериментально-фонетичної лабораторії! А творець експериментальної фонетики як окремої лінгвістичної дисципліни Жан Руссело мав таку лабораторію ще в кінці XIX століття! То про які досягнення української науки про мову можна говорити?! Як за таких умов реалізуватися навіть найталановитішому вченому? Сьогодні можемо «похвалитися» лише тим, що вся Україна залишається унікальною лінгвістичною лабораторією, де наші амбітні керманичі експериментують над українським народом, підриваючи його духовне та фізичне здоров'я, і в азарті політичної гри уже поставили на кон останній його скарб – генофонд. І якщо ми залишимося в полоні атеїстичного погляду на мову, не розуміючи, що «знание в сущности своей и есть подлинная вера, и эти две сферы не только неразъединимы, но даже неразличимы» (О. Лосєв), не усвідомимо, що і наше рідне Слово «було на початку» і «було Богом», що не ми створили його, а воно створило нас народом, нацією, то, позбавлені Господньої милості, зникнемо «яко обри».

Дмитро ПАВЛИЧКО

Земля з Тарасової могили

*Приїжджають до Канева,
збирають у мішечки наперстками
землю з Тарасової могили,
везуть її додому
і думають, що люблять Україну,
як він любив.*

*А їхньої любові не більше,
як твої землі в мішечку.*

Вистачить на те, щоб заспівати

"Ще не вмерла...",

*але не вистачить на те, щоб віддати Україні
душу й тіло (а де ж взяти душу?),
вистачить на те, щоб проклинати долю,
але не вистачить на те, щоб обняти
найменшого брата.*

*Захована в шухлядах, при старій позолоті,
забута, обернута в потеруху,
свята земля не допоможе плоті
перейти в світло, як нема духу.*

*Залишіть же могилу Тараса
в супокі!*

*Не розкопуйте її, самолюбні ізгої,
не розвозьте світами!*

*Ви свою землю цілуйте,
що самаходить за вами,
поглядає у ваші вікна,
просить праці,
пошанування,
любові,
та не на грами,
і скромно чекає на те, щоб замкнути
ваші патріотичні останки в домовині,
на дні могильної ями.*

Тарас Шевченко у Варшаві

*В палаці було темно,
а дуже хотілось малювати,
Тарас засвітив свічку.
Опівночі пан повернувся з балу,
застав козачка при свічі:
"Ти міг мені палац спалити". —
Він вдарив Тараса, а свічку згасив.
Але тієї ночі Бог засвітив її в небі,
а коли Тарас повернувся до Варшави,
Бог в нагороду за його страждання
віддав її поетові
як символ сонця і духовної невмирущості.*

*I стоїть Шевченко у Варшаві,
на майдані,
і тримає свічку,
а вітер з Півночі налітає,
дерева ламає,
полум'я свічки нахиляє,
та згасити його не може.*

*Дізналась нова Україна,
гайда — на поклони.
Хто на літаку,
хто на мерседесі,
хто на коні,
хто з охороною,
хто без охорони,
хто в армійському камуфляжі,
хто в цивільному убраниі,
хто в смокінгу, хто в жупані
(ті ще тверезі, а ті вже п'яні),
хто в костюмі від самого Версачі,
ті голені й лисі,
а ті мають оселедці й вуса козачі —
приїхало сто гетьманів
(такого не бачив і Канів!),*

*і кожен – на коліна,
і кожен з просьбою: "Батьку!
В темнотах твоя Україна,
а ти світиш ляхові, чужакові,
чи не сором?*

*Немає в тобі вже гайдамацької крові,
але стій собі тут у бронзі і в слові,
а ту свічку – мені, дай мені,
мені, мені, мені!"*

Тарас посміхнувся:

"Ясновельможні!

Духом високі труди й імена!

*Ваші наміри мудрі,
патріотичні, побожні,*

та вас дуже багато, а свічка одна.

*Покладіть свої булави, не будячи грому,
на камінь варшавський, я їх підпалю,
хай згорять, а ви повертайтесь додому,
в одне серце зберіться,
не дрібнітесь на тлю!*

Хай не свічка, а сонце сяє над Україною!

*I не будьте пихатими,
бо як Польща вмиратиме,
то загинете й ви
під п'ятою Москви!*

*Гетьмани похнюпились, деякі поставали спиною
до свого пророка, але далі кричали: "Живи!
Світоч! Батьку! Ти наша правда натхненна!"*

*Втім одійшли,
поклавши до ніг йому квіти й знамена,
та ніхто не поклав булави.*

РІДНЕ СЛОВО

Олександр ОЛЕСЬ

*О слово рідне! Орле скутий!
Чужинцям кинуте на сміх!
Співочий грім батьків моїх,
Дітьми безпам'ятно забутий.*

*О слово рідне! Шум дерев!
Музика зір блакитнооких,
Шовковий спів степів широких,
Дніпра між ними левій рев...*

*О слово! будь мечем моїм!
Ні, сонцем стань! вгорі спинися,
Осяй мій край і розлетися
Дощами судними над ним.*

Іван БАГРЯНИЙ

Рідна мова

*Мово рідна!
Колискова
материнська ніжна мово!
Мово сили й простоти, –
Гей, яка ж прекрасна Ти!*

*Перше слово – крик любові,
Сміх і радість немовляти –
неповторне слово “Мати” –
Про життя найперше слово...*

*Друге слово – гімн величний,
Грім звитяг і клекіт орлий, –
Звук “Вітчизни” неповторний
І простий і предковічний...*

*Ну, а третє слово – “Мила” –
Буря крові, пісня рвійна
І така, як пах любистку,
І така, як мрійка мрійна...*

*Перейшов усі світи я,
Є прекрасних мов багато,
Але першою, як Мати,
Серед мов одна лиш ти є.*

*Ти велична і проста.
Ти стара і вічно нова.
Ти могутня, рідна мово!
Мова – пісня колискова.
Мова – матері уста.*

Хабаровськ, 1937

Володимир СОСЮРА **ЛЮБІТЬ УКРАЇНУ**

*Любіть Україну, як сонце, любіть,
як вітер, і трави, і води...
В годину щасливу і в радості мить,
любіть у годину негоди.*

*Любіть Україну у сні й наяву,
вишневу свою Україну,
красу її, вічно живу і нову,
і мову її солов'ину.*

*Між братніх народів, мов садом рясним,
сіяє вона над віками...
Любіть Україну всім серцем своїм
і всіми своїми ділами.*

*Для нас вона в світі єдина, одна
в просторів солодкому чарі...
Вона у зірках, і у вербах вона,
і в кожному серця ударі,*

*у квітці, в пташині, в електровогнях,
у пісні у кожній, у думі,
в дитячій усмішці, в дівочих очах
і в стягів багряному шумі...*

*Як та купина, що горить — не згора,
живе у стежках, у дібровах,
у зойках гудків, і у хвилях Дніпра,
і в хмарах отих пурпурowych,*

*в грому канонад, що розвіяли в прах
чужинців в зелених мундирах,
в багнетах, що в тьмі пробивали нам шлях
до весен і світлих, і щирих.*

*Юначе! Хай буде для неї твій сміх,
і слізози, і все до загину...
Не можна любити народів других,
коли ти не любиш Вкраїну!..*

*Дівчино! Як небо її голубе,
люби її кожну хвилину.
Коханий любить не захоче тебе,
коли ти не любиш Вкраїну...
1944*

*Любіть у труді, у коханні, в бою,
як пісню, що лине зорею...
Всім серцем любіть Україну свою —
і вічні ми будемо з нею!*

З нанайської

Георгій БЕЛЬДИ

Сонет до рідної мови

Амур не стогне й не реве,
Горами хвилі не здіймає.
Коли бувальщину заграє,
Його музика серце рве.

Чому про мене він не дбає
Я не питаю, серце мре,
Коли я бачу, як вмирає
Надбання батьківське мое.

Батьківська мова, кожне слово —
Перлина, не засяє знову.
Його на протязі сторіч
Плекали ми та шліфували,
Щоб здати в світові відвали,
Батьківську зраджуючи річ.

Свято

На узбережжі сидимо,
Горілку з друзями п'ємо.
Йдуть подорожні: - Що за свято?
Плечима знизую, мовчу,
Дивлюсь на жіночку завзяту,
В уяві соколом лечу.

Вона сміється: добродію,
Не здійсню я твою надію,
Хіба що поряд постою,
Бо якщо сяду вже не встану,
Так почиваюся погано,
На пляшку глядячи твою.

- Сідай, - кажу, - чи сенс стояти,
Коли бажаєш свято мати,
Ми за жінок своїх п'ємо,
На їх могилах сидимо,
Вже рік п'ємо свою слезову,
Бо пляшки сповнюються знову.

Філософ

В моїх судинах кров стримить,
Коли в уяві починаю
Ловити благодатну мить,
Як йшов над прірвою по краю.

Не красень, але молодий
Та спритний, бога не благаю,
Щоб крила дав, бо я літаю
Стрілою в галузі надій.

Співаю батькових пісень,
Своїх пісень, йдучи, складаю,
До мови рідної привчаю
Життя свого новітній день.

В уяві звісно, за вікном
Йде дощ, блукають краплі дахом.
Стаю філософом за фахом,
Бо вже не можу – юнаком.

Були веселими, в оселі
Хіба усидиш молодий.
По звісним стійбищам, по селам
Скликали хлопців на двобій.

Не билися, а тільки грали,
Бо м'язи силою гули,
Такі були ми хлопці вдалі,
Такі неструмани були.

Ми шанували рідну мову,
Ми пили воду із річок.
Дитинства не повернеш знову.
Забудь минуле, старичок.

Константин БЕЛЬДЫ

Если я вино в твоем бокале,
Не спеши допить его до дна.
Сколько бы мы весен не встречали,
Не вернется давняя одна.

Если я души твоей частица,
Если я бокал в твоей руке,
Я хочу тобою насладиться.
Пусть в одном единственном глотке.

Мое единственное дело,
В котором радость нахожу, —
Писать стихи, что б ты их пела,
Когда с работы прихожу.

Струна моей волшебной лиры
Твоей любовью мне дана.
Нет ничего прекрасней в мире
И музыкальней, чем она.

На Амуре

По воде чуть стелется туман
Ранним утром низкий, волокнистый.
На Амуре в трепетную рань
Воздух по-особому душистый.

Пахнет он просторами лугов,

Где растут лекарственные корни.
Озеро в оправе берегов
У Земли лежит, как на ладони.

Вечером слышнее аромат
Воздуха, застывшего над лугом,
А вдали за сопками закат
Светится таинственно и мудро.

Береза и осина

Из березы дом не строят —
Будет словно ледяной.
Из осины дом построишь —
Будет теплый, как живой.

Но береза, как нарядность
Русской девицы. Она
И природе нашей в радость,
Не беда, что холодна.

А осина — смуглолица,
Похотлива, но скромна,
Как нанайская девица,
Чернобровая и нежна.

Я люблю березок дивный
Золотисто белый свет,
Но теплей чем из осины
У нанайцев дома нет.

Перевод Александра ЛОЗИКОВА

Дубок

Я, нанаец, прочел твои, Леся, стихи
О прекрасной и щедрой твоей Украине —
И так рвался сюда от Амура-реки,
Что дорога совсем показалась недлинной.

Как охотник,
я мягко по тропкам хожу,
Где лебедушкой ты проплывала когда-то.
С земляками твоими давно я дружу,
И меня принимают, как жданного брата.

— Здоровеньки булы! —
Мне и старый и мал.
— Бачпгоапу, братья!
Бачигоапу, Леся!..
На земле твоей, Леся, я снова припал,
Как в тайге к ручейку,
к твоим ласковым песням.

Я приехал с подарком нехитрым —
и там,
Где у леса белехоилький милый будинок,
Ямку выкопал
и к украинским дубкам
Подсадил я амурского их побратима.

Белоснежная Оленька — внучка твоя,
Помогала, порхая таежною птицей.
— Присмотрю, — мне сказала, —
волнуетесь зря.
И дубок полила из журчащей криницы.

— Ты невеста его, — я ответил шутя. —
Береги же, пожалуйста,

верного друга...
Приживется нанайское это дитя,
Не привыкшее к солнечной щедрости юга.

Он поднимется скоро и, в кроне широк.
Он сомнется — лист в лист —
с украинской дубровой,
И сольется нанайский ето говорок
С украинскою, нежною,
Лесиной мовой.

Мой шалаш

В пути оглянусь —
А шалаш мой недальний
Попыхивает еще свежим дымком...
Кто ни был бы ты,
Уставший в скитаньях, —
Не зная тебя,
Приглашаю в свой дом.

Ты гость — так велит нам
Обычай стариинный.
Есть все для тебя —
И поесть, и попить.
Я даже не спрятал
Ружье и пушнину,
Боясь недоверьем тебя оскорбить.

Я знаю, что держится жизнь
На доверье.
Отец мне внушал:
Постарайся понять,
Друг друга поддерживают
деревья,
А в одиночку им не устоять.

А если и ты, уходя за порошай,

Мне дров приготовить
И чайник с водой, —
Обрадуюсь я:
Значит, гость был хороший,
И значит, ты —
Единомышленник мой.

Немая птица

Рассветные птицы
Тайгу разбудили мажорно,
Несмело вступая,
Сливались их песенки в хор —
Как будто на ниточках-трелях,
Послушные дирижеру,
Солнце дружно
выкатывали
На остроконечия гор.

И все напряженней трудились
Над солнышком спящим,
И — стронулось солнце,
С трудом отходя от сна,
И выкатилось —
И мгновенно на ноте щемящей,
Словно лопнули струны —
И обрушилась тишина.

И тут над собой я увидел на дереве
Птаху:
Закинув головку
И стрелочка клюва — взлет,
Она трепетала,
Как будто смелая от страха...
Как странно, подумал,
ни звука —
А птица — поет!

И я догадался:
Так это же птица — немая!
Как глухонемые с рожденья
У нас, у людей...
Птица немая,
Себе, а не миру, внимая,.
Какую ты песню
выносила
За немотой своей?!

И я ведь, бывает,
Чтоб быть перед песнею честным.
Отринусь от мира
И стану немым, как ты.
Поэт, я ведь знаю,
Как страшно живется с песней —
С выстраданной
и страдающей
За стеной немоты.

Перевод Михаила АСЛАМОВА

Рідна мова

Російський брате, в дні цієї скрути
Не забувай, хто ворог наш, хто друг!
Щоб розбрату не випити отрути
І врятувати дружбу від наруг.
В історії всього було чимало.
Хай все недобре поглинає час.
Хіба тобі землі своєї мало?
Чому ж тебе нацьковують на нас?
Роздмухують ще й мовну проблему!
Для нас російська мова — мов своя.
Хіба вже стали ви такі нікчеми,
Що нашої не вивчите ніяк?
Тут як в любові: головне — взаємність.
Я віру, що дружитимемо ми.
Забудьте ви шовіністичну зверхність!
Ми рівні перед Богом і людьми!

Є різні люди: бідні і багаті,
Сумні й веселі, добрі є і злі.
Найнеприємніше — дурні й пихаті
З претензіями пупа на землі.

Які амбіції! Надута велич!
Уперто й зло відстоюють своє.
У них є місія! Не смій перечить!
З людьми — то що!.. Такі країни є!

Экумена творчества и здоровья

Знаменитые И.М.Сеченов и И.П.Павлов объясняли все процессы в природных средах как рефлекторные. Однако в социально неравновесных системах акты сознательной и бессознательной жизни зачастую выступают как ущербные рефлексы. Сегодня вряд ли уместно врожденные рефлексы называть безусловными, когда в псевдотворчестве искались основные условия жизнеспособности человеческого организма. Творцы двадцатого века больше были похожи на разрушителей и принесли свои амбиции в купель нового века. Современная жизнь для многих стала заточением с «условным» наказанием. Люди не имеют средств к перемещению, общению с родственниками, а то и вообще живут без воды и света, радио и телевидения, ничем не отличаясь от пращуров. О каких безусловных инстинктах здесь может идти речь? Поступательно ли развитие личности в таких условиях, особенно в тех регионах, где детская смертность существенно превышает рождаемость? И какие условные рефлекторные комплексы могут «поднять» человека, если сами условия жизни, как говорится, находятся ниже прожиточного минимума. За частую приходится только руками разводить, как это наши «творцы» умудрились практически начисто уничтожить основной генофонд планеты. Нет разницы где. В Чечне, Афганистане, Ираке... Заметьте, а ведь именно где-то там зарождалось человечество. Экумена наших надежд сегодня отчетливо напоминает картинку калейдоскопа, где преобладают красные и тусклые-белые цвета. Компьютерное безобразие именно поэтому развернуло апологетов глобализации общества лицом к следам собственной деятельности. Билл Гейтс и Джорж Сорос вдруг осознали, что совершили безусловно неверные нейрокомпьютерные и финансовые процедуры, которые энергетически воплотились в страх. Страх от вирусов затем перешел в безразличие, которое тщетно пытаются реанимировать в интерес религия и образование.

Нельзя храм знаний затмить храмом Божиим. Министр образования Филиппов (я специально не называю его имени) очень напоминает известного Филиппка (который свое имя пел Хвеп-леп-пеок), ничем не отличается от этого мальчугана, который хочет в школу, но не знает зачем, да и собаки соседских пугают. В классе, где первый с пятым, многому не научишься, а особо это вредно для творческого начала. Задушат... И, конечно, старшие младшего. Это уже продемонстрировали большевики в опыте над меньшевиками.

Наводнение России храмами божими без учета староведческой дисциплины и древних (до Петра 1) канонов православия приведет к шоку этики общей культуры. Эти храмы никогда не станут центрами просвещения, так как они политизированы (хотя бы в том, что построены местными царьками как памятники себе любимому) и дискомфортны по отношению к изменившейся за последние века ноосфере. Духовная скумена к сожалению, почти повсеместно сегодня представлена лоскутами территорий, где или геноцидом сломили человека, или напитали его алкоголем и гашишем. Вряд ли православие средних веков предполагало такие изменения. Сегодня же представительство храмов отнюдь не выглядит «парадом» нравов, разве что модная эклектика городских и сельских ландшафтов становится привлекательной для туристов. Именно туристов, а не паломников. А «крестный ход» относительно трезвых туристов, это просто технология пополнения казны или удовлетворения меркантильных интересов очередного, еще не укоренившегося лидера, но уже явного самоубийцы. Историю учить не надо. Мне вспоминается исповедь одного известного знахаря. Он задал вопрос дьяволу: «Ты не боишься второго пришествия Иисуса Христа?» На что дьявол ответил: «А что, первое уже прошло?». Хочу уточнить, я не делаю попытки ругать человека в его Вере и Надежде, но прошу: «Не грешите в Любви». Моё кредо: «Ум, честь и совесть» не умаляет значения вышеуказанной триады. Но без Ума, трудно быть честным. А бесчестному какая Вера, и уж надеяться на него, представляется в современном мире просто нонсенсом. Безусловно, но не бесспорно утверждение богоискателей: «людям нужно искать спасения в Боге!». Обратите внимание, что взбунтовалась самая молодая религия – ислам. С чего бы это? А, может быть, именно православие подтолкнуло мир к

этому конфликту, так как неохристиане, попросту, не знают, что делать с народом, оглушенным алкоголем и наркотиками. Экумена ищет пророков не в Интернете, а среди людей, имеющих ум, честь и совесть, но не в эфемерных «любящих» и «надеющихся».

Евангелисты Матфей, Марк и Лука о втором пришествии Христа поведали:

«И вышел Иисус из Храма... Видите ли все это? Истинно говорю Вам: не останется здесь камня на камне; все будет разрушено». Ну чем не благое пожелание для службы чрезвычайных ситуаций. Безысходность на земле. Конец творчеству. А о богатых и бедных еще круче. Как вести здесь себя Экумене XXI века? Когда нужно принести дары Богу, богатые «от избытка положили свои дары, а бедная вдова две лепты от скучности, но она положила больше всех, тем более свое пропитание».

Последовательность сказанного я не уточняю, не искажая смысл, хочу отметить: «А ведь финал всего этого - катаклизмы, войны, разруха и кто кого ровнее под ядерным колпаком, рассуди Господь! Энергетику богача и бедной вдовы, если они не сообразуются с гео- и космогенетикой, можно обнулить, а всё, что умножено на ноль, известно, какое значение принимает. Однако на ноль ничего не делится. Так что это прямая психологическая провокация: ты – богач, поделись с бедным. Если это бедный в силу природных обстоятельств - нет вопросов, но, если это лентяй, бедняк в силу своего кредо, грубо говоря, халявщик, извините! Для того чтобы хоть что-то сотворить для собственного выживания ему надо тридцать три года и три дня пролежать на печи или, как балбесу Емеле, поймать волшебную Щуку. Грех ругать сказку, но умысел здесь прост. Кому-то надо было выставить русских идиотами. А их творчество представить некой хитрецой, простотой, велениями и т.п. В жизни, как и в сказке, так не бывает. Многие практики-богоискатели, равно как и физики-абсолютисты трактуют Библию со своих меркантильных позиций. Этого делать нельзя. Абсолют потому и Абсолют, что ему надо следовать, а не объяснять, почему и как. Можно быть сожженым Джордано布鲁но, посягнувшим на необъяснимые каноны космического бытия, или долготерпящим Галилео Галилеем, соглашателем и в чем-то отступником, но творцом, давшим миру бесценные

знания и собственное бессмертие. Поднимите каждый свой флаг но не роняйте чести. Честь может быть единоличной, за неё стрелялись на дуэлях, но она же ответственна за судьбы многих, если это честь лидера, творца и человека планетарного уровня. К сожалению, «обожествление» многих личностей, равно, как и утверждение ЕДИНСТВЕННОСТИ Божественной сущности, т.е. разнотечения в едино- и многобожии, не учитывает того, что Космос живет не по законам, которые придуманы землянами, а по канонам энергоинформатики, т.е. дисциплины Ума, Чести и Совести, которая единственна в процессе выживания того же человечества. Пренебрегать дисциплиной нельзя ни в творчестве, ни в управлении им, так как это приведет сначала к индивидуальному недугу, затем массовому психозу и, наконец, тотальной эпидемии типа СПИД и атипичной пневмонии или куриному гриппу. Эти акции искусственны сотворены сильными мира сего, чтобы остановить, затем и лимитировать тягу человека к свободе зорчества. Бытующая фраза «Красота спасет мир» место «сознание красоты спасет мир» более чем показательна для процедуры «разделяй и властвуй» (Здесь – урезай и властвуй). Нельзя на крови царской семьи Николая Второго взвести хотя бы какой-то храм. Почитание и причисление к лику святых это два разнотимых процесса. Почитание – это процесс сопереживания, творческой интерпретации судьбы или судеб интересующих тебя личностей и ему не нужны никакие рамки или всенародное «одобряем». Причисление к лику святых – это чистейшей воды каббалистика, т.е. организация ритуалов и механизмов вторжения в религиозно-космическую сущность Абсолюта. Это очень опасная тенденция, особенно, если она провоцирована властью, а не духовными подвижниками процесса познания. Несправедливость в экумене, а затем и общественное незддоровье возникают и развиваются спорадически потому, что геометрия причисления (изощренная математика) всегда показательнее, чем терпеливое почитание.

К сожалению, так называемое «чинопочтание», что в технике, что в искусстве, превращаясь в бизнес, способствуют известному (рыба гниет с головы). Гниение несет за собой и в себе дестабилизацию жизненных условий и энергетические деформации морали. Не надо быть трибуном, важнее считаться «серым кардиналом». Чин «серый кардинал» официально нигде

не прописан, но, что это такое, история прекрасно знает. Именно «серые кардиналы» повелевали творчеством и здоровьем огромных масс, усердно оглушали лидеров и выставляли на растерзание соплеменников. Большое количество провидцев, оракулов запредельного в экумене сегодня становится неким интеллектуальным нашествием на массив обывательщины. Эти творцы разночтимы, интересны каждый по себе и, что самое главное, неподвластны официозу. Они рассчитывают только на собственные силы, а истинные Войны не ищут поддержки, и кладут на алтарь Совести безвозмездно Ум и Честь. Их долготерпение навряд ли когда-то будет вознаграждено, но как подвижники они живут с ускорением во времени и пространстве. Их надо терпеть, потому что мало кто отважится высунуть голову из неосферного мусора и быть первым сожженным или срезанным ножом бульдозера.

Привлекая термин «терпение» к процедуре объяснения жизнеспособности экумены, я никак не хочу отождествлять его со «смирением». Терпение способствует нормализации условий жизни, «смирение» (ничегонеделание) даже в духовном плане беднее сущностно, чем «покорность». Дело в том, что «покорность» в экумене непреложное качество проигравшего, подданного, но по мере накопления опыта, особенно на основе самосовершенствования в творчестве, она может стать «непокоренностью». А с этим фактором, как известно, даже самые изощренные завоеватели всегда считались. Именно здесь, мне представляется, зарыта арфа духовности дальневосточныхников. Кого сюда не ссылали, кого не звали по партийной и комсомольской линии? Что же мы получили? Результат-планетарная творческая общность, самая целенаправленная на Полярную звезду, чем и притягивает всех и вся, кто когда-то и как то коснулся этой земли. И это уже не просто - малая родина, это ЭКУМЕНА XXI века.

Присвячування Тарасу Григоровичу Шевченку

Анатолій КРИЛЬ

Орлині слова

Мене хвилюють громи-строки,
Орлині чую я слова:
«Реве та стогне Дніпр широкий,
Горами хвилю підійма».
Яка скала їх породила,
Якої міцності граніт?
Віки зламали дужі крила,
А скеля, бачите, стоїть!
Стоїть і знай собі співає,
Повчає нас як далі йти,
Як далі жити нам
повчає,
Гіркої збути самоти.
Твоїх пісень ми не забули,
Їх стільки в серце натягло,
Щоб не кляли нас за минуле,
Не звинуватили за зло.
Великий прадіду, Тарасе,
Навчи мене як далі йти,
Хай не сьогодні, так за часом
Душі очищення знайти.
Навчи, як слово висівати,
На часу гіркого граніт,
Щоб від зневіри устояти,
Коли пісні полинуть в світ.

Валентина КРАСНОШАПКА

Ми не б'ємося, ми чекаємо.
Пульсує пісня, та ніхто
Її не чує, не впливає
Вона Україні в мито.

Поете, рідний, чи спромігся
Ти досягти своїх надій,
Коли вмирати мусить пісня
Твоя, поет, в душі мої.

Говорять всі, бо розмовляти,
Зціпивши рота від ганьби,
Нас не навчила рідна мати,
Ми мови другої раби.

Пробач, Тарасе, я повинна,
Що від батьків не здобула
Твого святого краєвиду,
Твого батьківського чола.

Хоч ще пульсує моя пісня,
Хоч плаче мовою вона,
Не має пісня того кисню,
Щоб задзвеніла далина.

Щоб крила тримати спроможна
Була, щоб з мовою батьків
Хоч трошечки на твою схожа
Була в уяві юнаків.

Антоніна ЛУПИНІС

Слова

Сіяв сонячні слова,
Думав зійдуть квіти,
А зійшла полин-трава, -
Так подбали діти.

Сіяв зоряні слова,
Думав не зов'януть,
Та прийшла доба нова,
Діти слів не прагнуть.

Діти йдуть на промінці,
Від чужого сонця,
Інші зорі на лиці
У малого хлопця.

Посуваються дощі
З нерідного краю,
З котрих квіти запашні
Коренем вмирають.

Василь ІВАНОВ

Звернення до росіян

В Україні нас навчили
Російської мови,
Бо була на те причина
Дужча за умови.

Батьки наші, урядовці,
Натхненні Москвою,
Як вояки, на тім боці
Здалися без бою.

Обрізали крила слову,
Стверджуючи гідно,
Що й Тарас російську мову
Визначив за рідну.

Ми не проти російської,
Хай живе ще й квітне,
Та не суйте в наше військо
Черево несите.

Бо не жити Україні
Без рідної мови,
Так не ставте ж нашим діткам
Вашої умови.

Валентин ТКАЧЕНКО

Я інтернаціоналу
Вчився у Шевченка,
Він не ставився зухвало
До своєї неньки.
Рідну мову українську
Любив, як російську,
Бо обидві були близькі –
Зоряного зблиску.
Звідки ж оті суперечки,
Йдуть поміж братами,
Української, до речі,
Не шанують хами.
Бо освічені та мудрі
Люди завжди з нами,
Поки мови братні будуть,
Будемо братами.

Надія ШВЕДЧЕНКО

Поет духовного надбання,
Поет небесний і земний,
Відповідає на питання,
Скликає нас до боротьби

За рідну мову, за будову
Держави волі й доброти,
Яка шанує рідне слово,
Йдучи до спільної мети.

Але чим далі посугає
Життя, гучніше на землі
Душа поета не лунає,
Хіба під чарку на столі.

Хіба що вірш про Дніпр широкий
Хтось заспіває зі слізьми,
На хвильку збудить наш неспокій
В снігах російської зими,

І раптом змовкне. Згаснуть очі
Бо, посідавши за столи,
Про вечори московські хлопці
Уже співати почали.

Олександр ЛОЗИКОВ

Звідкіля та куди ми йдемо,
Загубивши в дорозі кермо?

Хто там впав, занепавши від втоми?
Ватажок наш, політик відомий.

Хто так гідно попереду йде,
Хто підтримав в дорозі мене?

Це поет наш, Шевченко Тарас,
Він веде і об'єднує нас.

Євген ЄРОФІЄВ

Лимонова верба
Пилок розсипає,
Торкається неба,
Чи хмари, не знає.

Поквапливо бджоли
Летять на хабар, —
Приємна недоля,
Солодкий тягар.

І я, очманій
Від вербного духу,
В ліщину невміло
З стежини порухав.

Полону навмисному
Радий цілком,
Як всесвіту вісник
Впадаю в полон.

Знайоме хлоп'ятко
Літає за змієм:
— Оце вже занадто,
Бо я так не вмію!

Валерій СМАГЛЮК

Роз'єднують народи тенета,
То бог не той, то мова.
А істина життя проста:
Спочатку було слово.

У кожного своє і кожен
Його шанує, бо, святе,
Дзвенітиме, непереможне,
Коли вже з серця проросте.

Шаную рідне слово, поважаю
Слова народів, ворог він чи брат
Не це важливо, — я в життя не граю.
Важливо те, що я про слово знаю,
Бо в ньому пам'ять праотців лунає.
Їх зрадити? Пробачте, я — не кат.

ГУЦУЛЬСЬКИЙ ФЕСТИВАЛЬ

Чи то гуде над Прутом витер,
Чи кобзарі пісень співають? —.
Джерельцями тремтять трембіти,
Музики в серце западають.

Яскраві гами кептарів,
Та дивно вишиті сорочки.
Тепло гуцульських вечорів,
Які не переходять в ночі.

Благослови гуцульський хід,
Що йшов по новій Коломиї.
Той славний неповторний мить,
Як неповторна щедрість України.

МОЯ ЗЕМЛЯ

Нива чорнобрива,
Квіти край села,
Дивлюсь, та дивуюсь —
Наче й не була.
Щиро шепче вітер:
— Це ж твоя Земля,
Щоб тебе зустріти
Квіти йдуть здаля.
Сіла та й почула:
— Чи оті край,
Де знайшла притулок,
Кращі за мої?
Чи мені здалося,
Я й сама не знаю —
Золоте колосся
З серцем розмовляє.
Я твоя рослинка.
Де б я не бувала,
Твоя, Україно,
В серці кров лунала.

Валентин РУДОМІН

Мій отчий край, мій отчий дім.
Приїхав в гості я до мами,
Та кличуть спогади: ходімо
Дитинства теплими стежками.

Кладовище. Тут батько спить.
Він все життя служив Вітчизні.
Собі не зрадив не на мить,
В ті роки вогняні й залізні.

Клопоче мати у дворі
В буденній латаній кофтині
Махають віттям явори,
Пливе над полем павутиння.

Як би ти знати, краю, міг
Як широко я тебе кохаю.
Вклоняюся тобі до ніг,
У долі щедрості благаю.

Коли відіду, рідний дім,
І явори, і сльози мами,
І степ зостанеться моїм
І дощ з веселими громами.

Пам'яті Василя Стуса

Чорний ворон крикнув тричі.
Болем серце повнить вщерть.
Подивилася у вічі
Смерть.

Невгомонна як спокуса
Заперечити їй? Ні!
Серце скривдженого Стуса
Дай мені!

Десь чекає сина мати,
Десь дружина жде.
Силу грати поламати
Чи знайде?

Ворон, не цурайся, друже
Покажи пример!
Вартовому, бач, байдуже
Хто помер.

Чи почує Україна,
Ворону услід,
Мужній голос свого сина,
Що в могилі спить.

Марія ЗВАРИЧ

Існує світ і буде існувати,
З нас кожен залишає в ньому слід.
— Що залишила ти? — почнуть мене питати,
Коли душа почне безмежний свій політ.

Я каятися буду перед Богом
Що ображала інколи людей,
Та що шукала легкої дороги
У темряві недоспаних ночей.

Та поки я живу у цьому світі,
Радію сонцю, місяцю, дощу,
Співати буду мамину я пісню,
Простіть мене і я усіх прошу.

Любий мій, коханий мій, жаданий,
Скільки літ чекала я тебе,
Із усіх доріг я виглядала,
Все боялась, доля обмине.

Ти прийшов в життя моє, так ніжно,
Поцілунком жінку розбудив,
Вижав із очей моїх слізинку,
В світ прекрасний двері відчинив.

Подивися, люба, як чудово!
Сонце світить, розцвіли сади.
Прокидайся, роздивись навколо
І свою стежину тут знайди.

Вдячна долі, вдячна всьому світу.
Знов, як вперше, за руку береш,
Від моого живого первоцвіту,
Не зів'янеш, любий, не помреш.

Якщо взяв мій первоцвіт у руки,
Щоб пронести через все життя,
Всі загати пройдемо, всі муки
З вірою в щасливе майбуття.

Найкращій дарунок для мене – це ти.
Який же ти ніжний, який ти ласкавий.
Не очі – волошки твої голубі,
Тепло твоїх рук, поцілунок жаданий.

Коштовних речей ти мені не купуй,
Вони не замінять тепла твого серця.
Ти спрагу мою поцілунком втамуй,
Дозволь подивитись в лиці, як в люстерце.

Щоб жити тобою, в тобі розчинитись,
Із уст твоїх ніжних дурману напитись,
Забутися щастям в обіймах твоїх,
Такий подарунок найкращій з усіх.

СИНОЧКИ-СОКОЛЯТА

Багряне сонце тихо в гаю спочиває,
Защебетали вже вечірні солов’ї.

Самотньо свічечка в лампаді догорає,
Під ніжний шепіт: «Спіть синки мої!»

Вже ясний місяць до віконця заглядає,
Голубить сяйвом личенька малят.
А ненька, мов голубка припадає,
І гладить лагідно маленьких соколят.

Заколосилось в полі жито, чи дозріло?
Вже чорнобривці біля хати зацвіли.
Розправили сини свої могутні крила,
В далекий вирій в небо піднялись.

У небо пісня вслід за ними лине.
Бажає щастя соколам у слід.
На цілім світі лише я єдина
Чекатиму вас завжди у воріт.

ПОКАЯННЯ

Всіма забута, я молюся Богу:
Дай силу подолати нам журбу,
На двох єдину подаруй дорогу,
Любов єдину, і журбу одну.

Піднятись в небо, подивитися з висі,
На те нікчемне на буле життя.
Воно як поле, де гіркі огріхи,
Солодкого не застять майбуття.

Себе мій друже я не оправдаю,
Ми часу не повернемо назад,
Не про свою я, милий, душу дбаю,
Коли сміюся й плачу від спогад.

В собі жалію лише ту людину,
Яка лихої долі не втекла,
Коли зламала наче соломину
Тебе, мій любий, доля отака.

Валентина ЛУТЦЕВА

*Памяти Анатолия Крыля
убитого 1 апреля*

Еще история молчит про наши дни,
Самой ей страшно Все напишут
Потом. Когда-нибудь И будут жертвы сочтены.
И ужаснутся люди, правду слыша.

Бандит теперь хозяин ночи,
Есть и дневные господа – (но это к слову).
Им не до шуток – нож свой точат,
И первого апреля и второго.

Простите, Крыль, – поверьте, очень больно.
Уходят дорогие раньше срока.
Кто знал – влюблялся в вас невольно,
Наш главный украинец Дальнего Востока.

И как не полюбить талант, простую душу.
На сцене Крыль горел огнем,
А как читал Франко! – только послушать!
Чтец, композитор, дирижер и все это о нем!

Романтик, песенник, поет
И тонкий мастер дела хорового,
Вдали от Украины много лет,
Как сын, он посвящал ей музыку и слово.

Но грянет хор – могучий, славный
Простую песню Кобзаря!
И ты смотри, маэстро главный,
Внимай с небес – ты нас учил не зря.

Апрель 2004 года

Галина ГОРДАСЕВИЧ

ДИАЛОГ

— Слышишь звон?

— А по ком он?

— Он по нашим прадедам.
Людям мудрым, праведным.
Что жизнь совестью мерили,
В Господа Бога верили.
Всяк при своём деле грудились
И землю родную любили.

— Слышишь звон?

— А по ком он?

— Он — памяти наших дедов.
Что высокий возводили кров.
Строили для внуков дом
В зелёном саду молодом,
Только сами в том доме не жили.
И неведомы их могилы.

— Слышишь звон?

— А по ком он?

— Он в память о наших отцах.
Что носили нас на руках,
Как умели и как могли
От любой беды берегли.
Как умели учили добру,
Не твердили: — А то умру.

— Слышишь звон?

А по ком он?

* * *

И всё возвратится на крути своя.
И выйдет правда, и скажет слово.
Дороги, по коим ходила я,
Лягут под ноги мне снова.

И я найду молодые следы,
Услышу песню, что гам звучала.
С тех чёрных дней неволи-беды
Поэзии истоки-начала.

Она пробилась, дошла до нас.
Как солнце весеннее в дали синей.
Сильней всего в целом мире — час.
Но перед правдой и он бессилен.

Сто раз убита, воскреснет она.
И глянет в душу, и скажет слово.
И забытые имена
Вернутся и засияют снова.

Я постигла великую мудрость:
восхищаться прохладой утра,
не заботясь о том, что на смену
ей придёт скоро душный день;

и прекрасную слушать песню,
не боясь, что конец ей будет;

напиваться водой прохладной,
и терзаться заранее надо,
что навек не напиться — однажды
вновь меня будет мучить жажда;

нежно, бережно, благодарно
брать с ладони каждую радость,
что так щедро дарит мне жизнь.

Прорастай сквозь мою беду
Радость ростком зелёным.
Расцветай, как вишня в саду.
Зашуми, как верхушка клена.

Ранней зарёй взойди
На утреннем небосклоне.
Яблоком спелым упади
В молодые ладони.

Коса на камень!
Металл на кремень!
Лишь искры веером
Разметало.
И снова из-под острия
Искрится,
Словно махнула хвостом лисица.
Так, что бурьян вот-вот вспыхнет.
Что ж, на камне сталь ломается —
На камне сталь вострится.

Будь взыскательным и беспощадным,
Раз живи как за сотню жизней,
Не довольствуйся крохами счастья,
И не жуй предчувствий огрызки,
Ибо сам на рассвете однажды
Ты поймёшь, что пришла беда!

Окаем, зачерпнутый склянкой —
Лишь солёная вода.

Смело из дому выходили,
И солнце — на горизонте было.

Да стали все колокола звонить.
Что солнце наше уже в зените.

Шла за жизнью я, как за плугом,
А солнце — закатывается за прудом.

Минула жизнь или это сон?
Солнце, куда же ты? Солнце!..

Неправда! Не бывает
Гениев непризнанных,
Героев неизвестных.
Поздно или рано
Над головой у каждого
Ветер бессмертия лавры колышет.

Может рано слишком,
Может поздно слишком.
Что хуже — неизвестно.

На берегу той реки.
Где под солнцем кувшинка сверкала,
Расплетались мои венки,
И платье моё выцвело.

На берегах той реки,
Где два лебедя хлопотали.
Гнёзд пустых чёрные островки
Только и остались.

На берегах той реки,
Что течёт в день изо дня,
Сменяются годы, месяцы, дни,
Только нету тебя.

На закате солнца,
Когда тени лягут в траву,
Сядьте и подумайте:
— А так ли я живу?

Когда же дневная суэтность
Догорит до на ярком огне,
Может быть, подумавши,
Вы поймёте — нет?

Когда же сивый пепел
Розовые скроет дали,
Сядьте и подумайте:
— А что далее?

ТВОЕ ИМЯ

Дождь пройдёт,
Пыль прибьёт.
Воздух до блеска вымоет.
Молния в небе напишет твоё
Неповторимое имя.

И две дуги, словно две руки
Радуга соединила.
Исчезли тучи, и гром затих.
Чтоб солнышко засветило.

Последняя молния вскоре погаснет,
И высветит капли Светило.
Чтоб имя твоё родное и ясное
Сияло над миром.

ВСТРЕЧА

Шла весна по городу
В погожий день осенний.
В калиновом монисто,
В одежде голубой.

Шла и улыбалась
Наивно и мечтательно,
Не прятала в печали
Голубых очей.

Шла по тротуарам
Ясная, нежданная —
Радугой на облаках,
Песнею не спетою.

И клёны, что желтели
Осенними знамёнами,
Вздыхая, захотели
Снова стать зелёными.

И солнышко играло
Задиристо и весело.
Оглядывались люди
С улыбкою доверчивой.

А у неё — взгляд ясный.
А у неё — шаг лёгкий.
Шла весна по городу,
А ей — семнадцать лет.

В семнадцать любят.
Ах, как любят!

А в тридцать —
память о том голубят.

А в сорок...
В сорок уже взрослеют,
и лишь тогда любить умеют.

В семнадцать
в вас видят прекрасного принца,
и меньшего вам уже не простится!

А в тридцать
за всё без конца укоряют,
все недостатки перебирают.

А в сорок...
В сорок умеют простить.
И попрощаться. И отпустить.

ГОРОДСКАЯ БАЛЛАДА

Машина с места рванула — как в бой.
Женщина вжалась в сиденье зайчихой,
И от страха шептала тихо:
— Не хочу я ехать с тобой!

Но... поехала. Жизнь понесла!
Ничего не вернёшь назад.
И вскоре уже забыла она
Поездку свою на вокзал.

А водитель, буйная голова.
Возивший девочек, как на убой.
Помнил испуганные слова:
— Не хочу я ехать с тобой...
Не хочу я ехать с тобой...
Не хочу я ехать с тобой...

МОНОЛОГ БАЛЕРИНЫ

Межу мною и вами
убран занавес в блёсках,
Дирижёр знак оркестру даёт —
начинать.
Сколько стоила роль эта крови и слёз мне!
Да к чему вам про это знать?

Над Жизелью вздохните,
над Офелиею поплачьте,
Постарайтесь в их душах свою разгадать.
Как ругалась я
из-за порванной пачки!
Да к чему вам про это знать?

Я – снежинка,
я – лебедь,
легка, переменчива.

Я взлечу – объектив не успеет заснять!
А ещё – одинокая.

в возрасте женщина.
Но к чему вам про это знать?

Вам ведь праздник нужен средь серых буден.
Композиторам важным

дирижёры под стать!

Ну, а мне путь к нему был и горек и труден,
Только вам к чему это знать.

РАСТЕРЯННЫЙ СТИХ

Что же делать теперь нам с тобой.
Если холодом тянет с аллеи?
Мы с тобою любить не умели.
Ну так в чём же повинна любовь?

Вот и вечер пришёл чернобров.
Облачил в тёмный бархат аллеи.
Мы с тобою прощать не умели.
Ну так в чём же повинна любовь?

Месяц глянул голодным оком
И укрылся за тучею вновь.
Пусть виновны мы друг перед другом,
Ну а в чем же повинна любовь?

Прости, что всё-таки люблю,
Что разлюбить всё не могу!
Мой цвет морозами побило –
Я горько по нему скорблю
И всё-таки тебя люблю.

Великий день. Просторный свет.
А я его не замечаю.
Не ждать уже мне урожая.
Ведь облетел мой нежный цвет.
И **всё-таки** – просторный свет!

Себе внушаю: – А. пройдёт!
Вот поболит и перестанет.
А за зимой весна настанет
И сад мой снова зацветёт.

А где-то губы твои есть.
Как горько мне – как сладко мне!

Что откуда – не понимаю,
Но себя я на том ловлю:
Вот идёт ко мне – а я уже знаю! –
Человек, которого я люблю.

Улыбнётся он ясно и счастливо –
Как вино я улыбку его пригублю.
Вот же есть на свете такое диво –
Человек, которого я люблю.

Удивляюсь женщинам. Симпатичный –
Пусть таким и останется, молю! –
Он минует их – а им безразлично –
Человек, которого я люблю.

Может быть, и в любовь приходят будни.
Может быть, и грозу перетерплю.
Но всегда для меня святым будет
Человек, которого я люблю.

За окном воркуют голуби:
Потерпи! Не надо! Потерпи!

Чем же так взволнованы они?
Что им, правда, не даёт покоя?
Я махну беспечной рукою —
И взлетят, сребристы и легки.

Но печаль наполнит мою жизнь,
И слеза горючая — в глазах:
Одиночество, теперь уж навсегда,
И тогда — сердись иль не сердись.

А предупреждали ж голуби:
Потерпи! Не надо! Потерпи!

ПРОСТО ПЕСНЯ

Это была просто песня.
Песня и ничего боле.
Пропела её нежно
Гонкая струна.
Только звезда сорвалась
С ночного высокого неба.
Только в темной аллее
Промелькнула луна.
Это была просто песня
Печали, любви и лета.
Духмяно пахло покосом,
И густо малина цвела.
Знаешь, я не ожидала.
Что будет так сильно больно.
Это была просто песня,
И вот — умолкла она.

Перевела с украинского Наталья КОСТЮК

Грицько СИНЬОГУБ

МІЙ ШЕВЧЕНКО ТАРАС

Роздуми під навіяний настрій

З ВІСІМДЕСЯТИХ РОКІВ минулого, ХХ століття, волею службової долі та міністерського наказу і власної згоди я живу на Далекому Сході Радянського Союзу, а тепер – самостійної та незалежної Російської Федерації. Хоча щиро сердно признаюся, що і тоді вважав, тим паче – тепер вважаю, що народився, жив та й живу зараз в Великій Росії. Бо були поряд з нею завжди ще Біла Русь, Мала Русь, Кавказ, Киргизстан або ж Туркестан (хто не знає, пояснюю, що так називалася Середня Азія Радянського Союзу задовго-довго до Жовтнево-Листопадової революції 1917 року в Петрограді, а тим паче - до воцаріння сім'ї Романових).

Так ось, діло зовсім не в тому, що, де і як називається, чи називалося, а справа в тім, що прийшлося мені тоді побувати в нанайському селі Даєрга Нанайського району.

Приїхало нас туди два підполковники і полковник на військовому «УАЗику» з водієм - солдатом – не бачене до того дня жителями села диво, щоб такі люди... до них в село... такою купою...

А приїхали ми за дорученням Політуправління Внутрішніх військ МВС СРСР для збору матеріалу про сім'ю прaporщика, що жила в цьому селі, який геройчно загинув при виконанні службового обов'язку і був навічно зачислений в списки роти одного з Далекосхідних полків внутрішніх військ.

Звісно, що вони (жителі глухого нанайського села) фізично не могли просто так пропустити дану подію.

До нас прийшов низькорослий, замізканий та затасканий буденним життям чоловічок, з вигляду літ під шістдесят. Хазяйка квартири, а точніше, мати того самого покійного прaporщика-героя, у якої ми зупинилися, бо готелю в селі не було, сказала, що для нас то – велика честь. Бо нас хоче привітати САМ КЕША.

Хто ж він був?

Виявилося, що Кеша, Інокентій Пассар – бригадир місцевої риболовецької бригади, яка тільки й залишилася від колишнього риболовецького колгоспу імені Володимира Ілліча Леніна в кількості дванадцяти риболовів. Так що був Кеша і бригадир, і голова колгоспу. Хоча, як нам стало відомо потім, головою колгоспу Кеша БУТИ НЕ ХОТИВ, позаяк ГОЛОВА КОЛГОСПУ НЕ ХОДИТЬ НА ПУТИНУ. А він любить порибалити, тому і бригадир.

А ще вияснилося, що Кеші всього-на-всього тридцять чотири роки, і він молодший кожного з нас, хоча виглядить... Просто, рано зносився.

Так ось, Кеша влаштував для нас, офіцерів і солдата, добре застілля на березі річки по принципу: горілка ваша, тобто, військових, а все інше – його.

Крім нас були за імпровізованим столом ще люди, в основному, молоді

жінки – дівчата, думаю, що від чотирнадцяти до двадцяти п'ятироків. Точно пам'ятаю, що чоловіків, крім нас, п'ятироків, точно більше не було.

На питання одного з нас:

- Кеша, а де ж це ваші мужики? Чого ж ти їх не запросив до столу?

Кеша мовчки, якось недбало відмахнувся, вовтузячись біля казана з киплячою рибальською юшкою наваристої риби.

А одна з жіночок незрозуміло для мене сказала:

- Та... їм не має коли.

Поодаль від нашого застілля гуртувалися, певно, молодиці – кому «за тридцять».

Кеша все підштовхував кожного з нас під бік:

- Вибирай, однак... Вибирай, однак, всяку, яка на тебе дивиться, або ж і не одну, однак, коли справишся з ними по-мужському ділу. Вони з вами підуть, однак. Мужиків же у нас, як бачите, – я та ще два-три алконавта, однак. А селу ж треба жити. Звідки ж новим людям, однак, братися тут? Наші дівчатка і народжують, однак, від приїжджих. Ублажають їх по-всякому, однак, щоб спати з собою положили...

Та ми не піддавалися на його агітацію і антикомуністичну пропаганду, бо кожний був політпрацівником високого рівня і не міг дозволити собі в присутності двох таких свідків ніяких відступів від принципів комуністичної моралі. Позаяк добре знали, що могло послідувати за таким «інтернаціональним єднанням народів» по партійній лінії. Хоча, кажучи відверто, попавши сюди поодинці, кожний з нас з великим задоволенням, пробачте, відтрахав би не лише тих дівчат, а й самого Кешу... Бо самому старшому серед нас було всього - то тридцять дев'ять років.

Дівчата, не дочекавшись від воєнних свого, бажаного, випили те, що їм наливали, та й пішли з піснями по домівках. А Кеша залишився біля нас.

Вечеря була царська...

Природа була райська...

Рибальська юшка...

Високий берег над Амуром нагадав мені чимось Канівський берег Черкащини над Дніпром, мою малу батьківщину.

Небувалі почуття переповнювали мене, плескалися через край.

Я важко звівся на ноги від випитого та з'їденого, поставив їх на ширину пліч – для більшої рівноваги. І гучно продекламував, аж луна пішла понад водою:

Як умру, то поховайте мене на могилі

Серед степу широкого, на Вкраїні милі.

Щоб лани широкополі, і Дніпро, і кручі –

Було видно, було чути, як реве ревучий...

Мабуть, читав я таки дуже голосно, бо до мене підійшов вусмерть п'яний Кеша. Хитаючись на нестійких коротких і кривих ногах і дивлячись на мене осоловілими очима, Кеша радісно і разом з тим здивовано сказав:

- Шевченко... Тарас Шевченко... Однак... Скажи ще що-небудь його...

Мене не треба було злишне припрошувати.

Кохайтесь, чорнобриві, та не з москалями.

Бо москалі чужі люди, зроблять лиху з вами...

Москаль любить жартуючи, жартуючи кине.

Піде в свою Московщину, а дівчина гине...

Я читав Кеші по пам'яті шкільних літ Шевченківських «Катерину», «Утоплену», «Сон», «Садок вишневий коло хати...» - взагалі, все, що спливало в п'яній моїй пам'яті, внесене туди давним – давно дбайливими учительками мови та літератури – Галиною Михайлівною Куницею, Марією Матвіївною Гопа та Жадан Галиною Степанівною.

- Ти звідкіля знаєш Тараса Шевченко і його твори? – прискіпався я до Кеші, на цей раз дивуючись сам.

- З армії, однак...

Я попрохав пояснити більш обширніше.

- Однако, в армії служили ми з Сашкою Деркачом. І після того, як над нами проводили свої вправи «діди», ми з ним сиділи поряд на лавочці, курили. І він читав... Однако, пам'ятає же я... Зараз скажу...

Хіба ж ти не бачиш, хіба ж ти не чуєш моєго плачу?

То глянь, подивися, та швидше з злодіями розплатися...

Кеша декламував по-українськи з чистою українською вимовою!

Ніяких іншомовних акцентів, національних діалектів!

Так можна було запам'ятати вимову, лише часто чуючи українську річ, чи то пак, дані вірші. І безсумнівно, повторювати за декламатором, слово в слово, інтонація в інтонацію. Нічого при тому не розуміючи, як при вивчені всякої чужої мови.

Я зразу ж зрозумів, що цитоване Кешею, було явно не творінням Тараса Григоровича, чи не зовсім його твором. Скоріше всього, наболіле виговорювалось Сашею Деркачем з використанням мотивів поезії Шевченко. Та вже те, що на далекому Далекому Сході п'яниця Кеша-риболов сказав мені про українського поета ХІХ сторіччя Тараса Григоровича Шевченко, знав його творіння і навіть намагався декламувати – уже це небувало зігріло мою душу.

Живе Тарас!

Живе великий мій земляк - черкащанин!

І дай Боже йому і його творінням вічно жити в народній пам'яті...

Про Тараса Григоровича Шевченко я почув вперше настільки давно, що вже, мабуть, і не згадаю, за яких обставин те було, та й коли воно було-те перше. А все ж, певно, добре було почути, як що знаю і пам'ятаю Тараса до сих пір і можу цитувати його вірші так же свіжо, як прочитану вранці газету. Хоча останні сорок три роки не приходилося мені вчити його твори на пам'ять, як то було колись в школі.

Все тримається в мені з тих даліх, даліх дитячих, юнацьких – взагалі, шкільних років. Бо ж після закінчення Драбівської одинадцятирічки не мав діла з віршами Тараса (Він волів, щоб його так називали однолітки та старші його люди. А мені нині шістдесят два. Йому ж при житті було сорок сім, коли він викладав своє прохання.). Читати – читав. Приходилося. Й часто. А от щоб знову заучувати...

Довго вважав, що доста того, що вивчав і декламував в школі.

Та потім виявлялося, що після випадкового прочитання, а не настирного заучування, його строфі закріпляються в мозкові, і їх уже звідти не виженуть навіть сотні жандармів. Тим паче, що саме життя цитує поета. Наприклад: «Схаменіться, будьте люди!...»,

«У всякого своя доля
і свій шлях широкий».
«Врага не буде, супостата,
А буде син, і буде мати,
І будуть люди на землі!»
Ви чуєте голос Тараса через десятки літ?
Чи не про сьогоднішній день кричить нам поет зного безсмертя?!

Вдумайтесь, люди.
Хоча б в те, що я процитував...

У МОЇХ БАТЬКІВ НАС БУЛО троє дітей: два сини – старший Микола, і я – молодший від нього на п'ять років, і дочка Галія – середня, тобто родилась між нашим появлением на світ в 1943 році. Батьки-колгоспники більшу частину свого життя проводили на колгоспних полях, в тяжкій праці, і виховувати своїх дітей їм не вистачало часу: вони приходили додому, коли ми спали, залишали домівку, коли ми ще не проснулися. Так що я пам'ятаю себе в підлігlostі двох своїх старших родичів. Здебільшого, вони займалися своїми ділами та справами сім'ї, які їм доручали батьки, а я, відповідно, терся між ними. Порою допомагаючи, частіше – заважаючи. І в якийсь день від когось з них, мабуть, все-таки, від Галі, бо вона все ж краще вчила уроки, ні ж Микола, я почув цього вірша.

Садок вишневий коло хати,
Хруші над вишнями гудуть,
Плугатарі з плугами йдуть.
Співають, іduчи, дівчата,
А матері вечерять ждуть.

Той вірш мені настільки сподобався, бо звучав він ніби народна пісня, а я дуже любив співати пісні, що через якусь мить я уже повторював його по пам'яті і підказував Галі, що за чим іде, коли вона хотіла підглядіти забутий рядок в книжці.

Крім того, в віршеві розповідалось ніби про наше село, нашу сім'ю, наших людей-колгоспників. Особливо про молодь – дівчат і хлопців, які вже з чотирнадцяти-п'ятнадцяти років в повну силу їх можливостей (і не більше! Бо ж молодих берегли, як могли) використовувалися на колгоспних роботах. Я, чи ми, – молодші, часто бачили, як вони, разом з дорослими, йдуть на підводах чи стомлено волочать свої ноги, іduчи за підводами з поля. Та так було лише до тих пір, коли вони діставалися домівки. А як милися біля колодязя, вечеряли, то зразу ж – і в'ю! Тільки тріск йшов по тинам та перелазам: то молодь збиралася на свої посиденьки.

Над селом чулися їх, чомусь, нікому не заважаючи спати співи до ранку. Поки знову треба було йти в поле разом з батьками, а іноді – то й попереду них. В залежності від того, які ставилися батьками умови напередодні. Бо при порушенні умов порушника чекала жорстока кара – відлучення на якийсь вечір чи два від вулиці...

А хто ж на таке погодиться?..

Яй сьогодні, відверто кажучи, не знаю, чи вони (та й ми, коли підростали і становилися на їх місце) хоч трохи спали весінніми, літніми та осінніми ночами?!

Звісно, я похвалився знанням віршика перед мамою, коли на те з'явилася змога.

- А... Шевченко... - Мимохідь сказала мати і похвалила: - Молодець, що вивчив. Тарас багато віршів про простий народ написав.

Мені здалося, що той Тарас живе десь у нашему селі, або ж поряд, позаяк його, його вірші і те, що він написав їх багато, добре знає моя мама. Та ще так звично про нього сказала. А я ні разу не бачив, щоб вона читала книжки. Значить, від нього чула. І сказав мамі про свої догадки.

Мати засміялася. Погладила мене по голові, приголубила.

- Дурненький... Маленький... Тараса давно вже не має в живих. То я ще в школі вчила і ці і інші його вірші. І ти, як виростеш, і підеш до школи, то те ж будеш вчити їх. Бо то ж наш, людський поет.

- А де ж він жив?

- Не пам'ятаю... Мабуть, в Києві, а, може, десь в Ленінграді чи в Москві. Всі великі поети, як правило, там живуть.

- Тарас Григорович Шевченко народився в селі Моринці Полтавської губернії, - прокричала нам Галя.

- А де це? - Я і у неї поцікавився.

- Не знаю... Тут не написано... Десь на Україні... Йди спати, не заважай. Бо мені ще географію вчити треба.

Микола вже спав на печі, і я ліз до нього. Микола вві сні звично мовчки повертає мене до себе спиною і клав на моє плече свою важку руку. Виразно бурмотів:

- Або спати, або по жопі...

Я вибирал «спати». Присовувався потихеньку спиною до його гарячої, міцної спини, та й засинав.

А у моїх хрещених батьків, кума Грицька та куми Пріськи, дітей не було. Зате у них була товста книжка, яка називалася «Кобзар», з віршами Тараса Григоровича. Вони обіцяли подарувати її мені, як виросту і навчусь читати.

А ще у них над столом в «чистій кімнаті» був прикноплений до стіни великий лист паперу, а на ньому - портрет вусатого чоловіка з густими, насупленими бровами, похмурим обличчям і опущеними вниз густими козацькими вусами під великим, широким носом, в смушковій гостроверхій шапці на голові та свитинці, перекинутій через ліве плече. У нього були великі виразні очі, і коли я довго придивлявся до них, то мені здавалося, що той дядько сумно посміхається мені, і я вважав, що у нього трапилася якась велика біда.

Виявляється, то й був Тарас Григорович Шевченко, якого моя мати назвала «великим людським поетом».

Я виріс, пішов в школу, навчився швидко і виразно читати, та батьково-материні «куми» «Кобзаря» мені не подарували. Бо дали комусь почитати, а кому саме, забули. А ті люди книжку не повернули.

Може й так було. Я не провіряв, бо знов, що «Кобзаря» можна взяти в шкільній чи районній бібліотеці.

«Кобзаря» мені подарували в Києві, в 1964 році, так відмітивши (крім Диплому) мою участі і перемогу в літературному конкурсі учнів-декламаторів віршів Тараса Шевченко в честь 150-річчя з його дня народження. То було малювниче подарункове видання з безліччю ілюстрацій до творів поета, з

пам'ятним надписом на зворотній стороні обкладинки, підписом міністра і печаттю міністерства освіти УРСР, покритими позолотою.

ДУМАЮ, ЩО В ДРАБІВСЬКІЙ середній загальноосвітній школі мені досталися добрі вчителі української та російської літератури. То ж від них я вінав, а можливо, вінав ще раніше від брата і сестри, яких літературі навчали ті ж самі вчителі, що Тарас Шевченко народився і виріс в сім'ї селян-кріпаків, більш зрозуміліше сьогоднішньому поколінню молодих - людей, які являлися по суті своїй рабами, приватною власністю пана, і Тарас те ж довго являвся власністю пана Енгельгарда, поки його не викупили з кріпацтва великих руських художників.

Тарасові батьки, як і всі кріпаки, займалися з ранку до ночі, весною, літом, осінню, зимою, без відпочинку, тяжкою сезонною працею на його ж полях. Вони вирощували на обширних панських ланах жито, пшеницю, картоплю, буряки, огірки, помідори і все таке інше, поралися за кіньми, коровами, свинями, вівцями, курми, індиками, гусьми та качками... і все діставалося пану, а вони так і залишалися без нічого, бо працювати на себе у них не залишалося ні часу, ні можливостей. Бо у них, до того ж, не було сільсько-господарського інвентарю, та й самої землі теж не було у власному їх володінні.

Батьки і діти - кріпаки - ходили голі, босі, голодні.

Діти не могли навчатися в школі. Не могли читати книжок, ходити в кіно, слухати радіо чи платівки на грамофоні...

Від бідності члени сім'ї Тараса, як і других кріпаків, жили в салях чи кошарах разом з худобою або ж птицею, бо пан не тратив своїх грошей на поліпшення умов їх життя, а продавав кріпаків і їх дітей разом, оптом, або ж роздільно, другим панам, при тому, дешевше ніж собак, які були у нього на псаці.

Багато що з того я розумів зразу - велика, безпросвітна нужда та тяжка селянська праця, наприклад, мені були знайомі з спостережень у власному селі, у власній сім'ї. Руїни, глиняні мазанки, ладні, здається, розвалитися від першого сильного поштовху чи удару футбольним м'ячем по стіні, маленькі сліпі віконця в них, криті гнилою соломою дахи на них, зарослі бур'яном домашні двори сільчан... Це так постійно було перед моїми дитячими очима і одночасно для мене не зовсім було зрозумілим.

Пізніше сфера нерозуміння поповнилася новою інформацією.

Наприклад, я вінав, що...

...у колгоспників не має власних пачпортів,

...заробіток колгоспникам видають натураю - зерно, картопля. Буряки і таке інше, а не готівкою, тобто грошима,

...колгоспникам не дають щорічну відпустку як службовцям, і їм не оформляють лікарського листка, коли вони хворіють і лікуються амбулаторно,

...колгоспницям не дають до пологової і післяпологової відпустки, а зразу ж після пологів жінка повинна виходити на польові роботи, бо буде оштрафована як прогульниця,

...у колгоспників не має державної пенсії, а є лише допомога від колгоспу, яку те ж не надавали старикам,

... колгоспники за все, що у них є – за хату, за сарай, за клуню, за саж, за колодязь, за кожне дерево, за кожний кущ, за кожного кролика, порося, телицю, бичка чи корову «по доведеному до кожного сільського двору плану» платять неймовірні та непомірні податі як грошима, так і продуктами. Як що маєш курей, то повинен здати в сільпо певну кількість курячих яєць. І бувало так, що для того, щоб здати «планові» курячі яйця, як казали, «в заготівку государству», їх купляли в одному кутку «лавки», а в другому кінці її уже здавали... тому ж продавцю в заготівку, як з власного подвір'я.

Подібне було і з «заготівкою» молока, масла, сиру, м'яса, шкір...

Мене по-дитячому хвилювали питання: а чому в нашому селі, у моїх батьків, у сусідів живуть так, як жили колись, давно, по життю, описаному ще Тарасом? Чому наші колгоспники і їх діти без спеціального рішення голови колгоспу на дозвіл не можуть податися з села для пошуків кращої долі, крім як «завербуватися» на шахти чи лісозаготівлі, щоб з часом знову повернутися додому, в село?

І чим більше я підростав, тим більше вставало і запитань.

Чому в магазинах пусто, тоді як ВСЕ, ЩО Є У КОЛГОСПАХ, звозиться в «державні закрома»?

Чому в магазинах не має хліба, і ми, діти, позаяк батьки на роботі, повинні вставати в чотири-пять-шість годин ранку, щоб зайняти чергу в лавці, яка торгувала хлібом, і простоявши півдня, а то і весь день, купити півбуханки... на сім'ю з п'яти чоловік, як було у нас, а то ще й з більшим числом споживачів?

Куди ж воно все дівається?

В ХЛІБНУ ЧЕРГУ нас, дітей, батьки, як правило, відправляли утром. Іноді з нами ходила і мати, четвертою. Вона в чергу становилася першою, бо ж треба було встигнути на роботу. І свою «половинку буханки» вона несла додому – собі і батькові на сніданок, та ще щоб і на роботі вистачило на обід. Тоді у нас було чотири половинки «хлібних цеглинок» тієї ж форми, які продають і зараз – «Дарницький», «Кишинівський»... Одна половина – батькові і матері, три – кожному з нас по половинці.

Частіше мати відводила нас до магазину і розставляла в хлібній черзі так, щоб ми не стояли вкупі. А то комусь з нас могли і не відпустити «порцю». Це в тому випадку могло статися, як що якась баба в черзі «гавкне», що ці троє – Гавrilovі (чи Оксанині), Синьогубові, одна сім'я.

Але подібне траплялося рідко. Бо ж ходили за хлібом «купою» не тільки ми, а й діти всіх сільських сімей. Йшли всі, скільки було. А малих навіть на руках несли з собою, щоб купити на нього, чи з його підтримкою додатковий окраєць. І як що траплявся такий прокол, то голови сімейств (часто – їх благовірні) давали «пильній» сільчанці такого прочухана, що її потім довго не було видно біля магазину. Тим паче, в хлібній черзі.

Завезеного в магазин хліба не завжди вистачало на всю чергу, хоча без хліба, знову таки, не залишався ніхто, враховуючи, що в черзі стояло декілька членів сім'ї. Хтось з них таки ж достоювався, брав.

Спочатку мене ставили в чергу першим, або ж після матері, щоб раніше йшов додому з другими дітьми. Але скоро стали ставити, як правило, останнім. Перший, з грошима, Микола. Через декількох черговиків становилася Галинка, бо ж треба було розділитися і одержати розміняні гроші.

А уже потім ставили мене. Без грошей. На те були причини. По-перше, щоб я, купивши хліб першим, не з'їв його, доки брат з сестрою стоять в черзі. А, по-друге, щоб вони могли проконтрлювати, як би я не потратив гроші, відпущені на хліб, на щось інше. Тому давали їх мені уже перед самим прилавком, а самі чатували з боків, щоб я йшов у заданому напрямку.

Продавщиця, сама сільська баба, добре знала всіх дітей села, і хто з якої сім'ї. Та коли ми стояли врозбрід, на певній відстані одне від одного, то вона «без балачок» відпускала порцю кожному. А от разом, «усім сімейним кагалом», появлятися перед її очима нам категорично заборонялося. В основному, з-за того, щоб не підвести продавщицю, бо іноді для перевірки відпуску хліба «в одні руки» до кіоску приходили «люди» з сільради чи з райвиконкому і райкому партії. І тоді продавщиці було не здобрувати, а відповідно, і винним в її «порушенні» введених правил відпуску хліба не слід було чекати на поблажку від неї.

Та вірно кажуть, що голота хитра до видумок.

Гроші на хліб мені давали перед прилавком, та одначе, за кількох чоловік до нього, і далі, я йшов сам. І часто мені стало «не доставатися» хліба, тоді як вповні могло хватити. Бо я, бачачи, що хліба залишається не багато, хитрував, пропускав вперед других. А сам потім на ті гроші купляв собі кусочек шоколадного масла або ж карамельок «подушечки» (нечуване лакомство!) і їв їх біля прилавку. Поки брат з сестрою здогадувалися, де я і яким ділом зайнятий, і йшли на мої розшуки. Галка плакала, що знову не вслідила за мною. Микола хмурнів, дивився кудись поверх моєї голови, або ж в інший бік, і кусав свою повну нижню губу. А я, з коричневими губами і підборіддям від спішного поглинання масла, клявся їм, завіряючи, що більше так не зроблю ніколи, як би мені не хотілося того масла і не вистачило хліба, і пропонував їм полизати мою долоню. Бо масла було так мало і поки я його по-собачому зализував, воно тануло і розповзaloся по долоні...

Вдома мати бідкалася за мої марнітрати, жадність та egoїзм, відсутність в домі грошей. А батько мовчав, курив свою смердючу цигарку з домашнім тютюном-самосадом, який виростав на городі, а потім Микола робив з нього батькові махорку.

Я от зараз думаю, що Микола, мій старший брат, мабуть, від того ніколи і не курив, що з восьми-десяти літ «мав діло з виробництвом тютюну». Скажу вам, це таке гідке діло – дихати його міазмами, понюшкою при просіюванні після товчення в ступі... Мене до тої справи не притягували за малолітством. А потім чомусь тютюн перестали вирощувати на власному городі.

І я курю...

Курю багато і часто з тих пір, як став вникати в існування «нашого неперевершеного соціалістичного суспільства». Тобто, з дев'ятнадцяти літ, як зв'язав свою долю з Комуністичною партією України – складовою частиною КПРС, і став узнати більше, ніж знал до того. Тепер ще й з закритих листів ЦК КПРС «до членів партії».

Курю так же активно, як колись курив мій батько...

Так ось, батько курив при материних осудливих словах в мій город, мовчки дивився на мене, і лише гірка посмішка зависала болісною складкою в куточках його губ.

Не пам'ятаю (та, мабуть такого і не було!), щоб хтось з нашої сім'ї хоча

б удари в мене по потилиці (дав запотиличника), чи по задниці (Я був самий молодший в сім'ї, казали, в дитинстві ріс маленьким і худеньким), за нецілеву трату хлібних грошей.

Запотиличники я одержував від своїх тіток, батькових сестер. Їм в ті пори було 27 і 23 роки. Були вони незаміжні. Чекали, мабуть, принців. Жили в «верхній» половині нашої довгої, як ковбасина, хаті. До них ходили кавалери, які, в основному, узناвали про мене і носили мені гостинці, щоб я, одержуючи їх, куди-небудь звалював з кімнати. Я й звалював, коли мені щось смачне давали. А були такі, що не приносили мені нічого, тоді я сідав на долівку коло порогу, і як собачка, чекав подачки.

Вигнати мене, звичайно, ніхто не смів: мала дитина. Але запотиличника, а той пару-трійку їх від Ольги Яківни після уходу піймавшого облизня кавалера я одержував. То була старша тітка. Її в війну уганяли фашисти до гітлерівської Німеччини, вона там жила і працювала, якщо так можна було сказати про її неволю, і батько, після одержаних мною затріщин, заспокоював мене, лагідно погладжуючи заскорузлою долонею по тій самій потилиці.

- Ти не ображайся на тьотю Олю. Вона любить тебе. Ось тільки життя її випало жорстоке, то вона і нервує...

Можливо, так і було. Мабуть, я в чомусь і заважав своїй красивій, симпатичній, ще молодій, вродливій на мій погляд, високій та ставній тіточці. Бо ж після запотиличника, на наступний день, вона приносила мені після своєї роботи в «Зірці» - швачному об'єднанні районного побутового комбінату - що-небудь смачне, цілуvala мене в щоки, куйовдила моє волосся на голові, кликала в гості на свою половину. Сміялася:

- Ми, Грицьку, Синьогуби, до образ звиклі. Нас, як і Тараса Шевченка, до неволі не принудиш, в неволі не зламаєш. Ми такі ж стійкі. Нас можна лише віроломно з ніг збити...

Не знаю, що вона мала на увазі, але, чув я краєм вуха, як і кожна дитина, маюча можливість підслухувати розмови дорослих, що «зв'язалася Ольга з жонатиком, аборт від нього зробила». Як чув, так і пишу. Мабуть, моя тітка і мала на увазі якраз це «віроломне звалювання з ніг». Не знаю. Я не уточнював подробиць ні в неї, ні в когось іншого. Мені б розповіли, бо ж – «писака»...

Та й зараз згадую про це лише тому, що тітка говорила про Тараса Шевченко і приводила його життя мені в приклад. І, звичайно, для себе.

До речі, її подруга-полонянка по гітлерівській Німеччині, казала мені, що був у них з собою римірник віршів Тараса Шевченко, і вони читали їх у неволі. Та, на жаль, ця тема мною не вивчена, тому і не буду в неї заглиблюватися.

Можливо, у відповідь за тепле відношення до мене, я декламував батькові, матері та і всім членам нашої сім'ї і гостям, залізаючи на ослін або табуретку, вірші. Які запам'ятовував при читанні їх Галею чи Миколою. Пам'ять на них у мене була феноменальною. Батьки і гості з задоволенням слухали, хвалили мене. А якось батько сказав матері незрозумілу для мене фразу:

- Otto ж, балуй, балуй його... А він виросте або ж як Шевченко, або ж великим ледацюгою.

Лише років в п'ятнадцять я вінав, що батько Тараса, помираючи, сказав на смертному одрі: «А синові Тарасу у мене не має нічого. Він сам про себе

подбає. Бо ж виросте з нього або щось велике, або ж велике ледаще...». Позаяк, виявляється, навчившись началам грамоти від сільського дячка, Тарас відволікався від пастушкових (та згодом й інших) обов'язків на написання віршів. За що йому частенько влітало і від хазяїна, і, відповідно, від батька...

Я не став ні великим (якщо не мати на увазі мій зріст 178 см), ні маленьким поетом. Я взагалі не пишу (чи не складаю?) віршів. Чомусь впевнений, що не виріс я і великим ледацюгою. Та вважаю, що і тому, і другому добре посприяв Тарас Шевченко і його літературне наслідство. Наприклад, ще задовго до того, як я прочитав Ленінське побажання радянській молоді: «Учитися... Учитися... Учитися...», я вже знав Шевченківське: «Учітесь, брати мої! Думайте, читайте...» І несу з того часу по своєму життю те правило, слідує йому, наскільки можу повно.

Звичайно, я розумію, що наскільки могли, наші вчителі, батьки, інші розумні люди пояснювали нам, що країна піднімається з післявоєнних руїн, що у держави – не один наш Драбів, і скрізь хочуть їсти, пити, жити в хороших будинках, гарно одягатися, взуватися... Але наша промисловість ще тільки переходить на мирні рейки виробництва з воєнних. Мовляв, могли б і швидше рухатися, коли б не прокляті імперіалісти Америки, а потім добавлялися країни НАТО, не затівали проти нас і країн соціалістичного табору різні свої паскудні козні. Тому нам, радянським людям, і приходиться туго. Та це не на довго. Скорі прийдуть переміни.

Мабуть, в тому же була немала правда.

Бо все ж, хоч і потихеньку, життя мінялося. Чому? Скоріше всього, і в тому конгломераті знаходилися люди, які хотіли для трудівників міст і сіл Радянського Союзу, для їх дітей кращого життя. І постійно щось робили. Навіть з ущербом для себе, своїх сімей. Вони піднімали свій голос на захист пригноблених, і їх голоси чули, як в Сполучених Штатах Америки, так і в СРСР, бо приймалися міри для здергування воєнних трат, зміцнення миру та налагодженню добрих відносин між тими таборами – капіталістичним та соціалістичним...

Не знаю, що послужило тому причиною, чи більше грошей стали виділяти на підвищення селянського побуту, чи смерть Сталіна, чи прихід до влади спочатку Маленкова, який відмінив податі на кущі, дерева, шкіри, шерсть та щетину, худобу, установку «планів» на здачу яєць, молока, масла... Й скоро сам був «відмінений».

Майже на дванадцять років у керма СРСР став Микита Хрущов. Тоді ж з високих трибун було заявлено, що «живи так, як радянські люди жили до цього і живуть тепер» не можливо. Вони, мовляв, заслуговують більшого. І в СРСР, окремо взятій країні, почали «будувати комунізм», а нехватку «матеріально-технічного забезпечення народу» якраз і поясняли тим, що все уходить на побудову МТБ комунізму. А тому всього і не вистачає людям. От побудуємо її, (...), загальними зусиллями... Отоді заживемо. При комунізмі.

НАСКІЛЬКИ ПАМЯТАЮ, нас, школярів Драбівської середньої школи, за роки навчання ЖОДНОГО РАЗУ не возили на екскурсію в Моринці Корсунь-Шевченківського району Черкаської (Полтавської) області, де й була та сама Тарасова батьківщина, яка спонукала його писати такі пронизливі вірші.

Возили на колгоспних машинах кожного літа в Київ, в Брестську фортецю, і навіть в Москву, а от в Моринці, до яких було всього-то дев'яносто сім кілометрів, – ні, не возили. Не впевнений, що зараз возять туди колективно нинішніх учнів моєї школи. А жаль. Можливо, після таких відвідин і баченої своїми очима ЖИВОЇ ТАРАСОВОЇ ПОЕЗІЇ діти краще сприймали б написане Тарасом, повніше, глибше розуміли б те, що їх ЗАСТАВЛЯЮТЬ ВЧИТИ учителі.

В шкільні роки я ніколи не вивчав українську чи російську літературу по збірнику критичних літературних статей. Завжди користувався першоджерелами і, як правило, уже за літні канікули перед початком навчання в новому класі, прочитував з першоджерел все, що було рекомендовано учительками двох літератур та шкільною програмою.

Твори шкільні писав так, як думав. Доки... Доки після одного з «контрольних замірів» наших знань учителька української літератури Галина Степанівна Жадан, мила, добра жінка, при допомозі свого сина Миколи відшукала мене після уроків і терміново викликала до школи.

Було це після написання мною твору на тему: «Комсомольська романтика трудових буднів в поезії Максима Рильського, Павла Тичини, Миколи Бажана».

Не пам'ятаю вже, де знайшов мене, здається, восьмикласника, маленький Коля, та до школи я прибіг захеканий вже тоді, як в приміщеннях запалили світло. Збуджена Галина Степанівна чекала на мене в нашому класі. Виявилося, що наші твори з цією тематикою їй треба було здавати в районно в зв'язку з приближенням чергового комсомольського з'їзду. Вона всі зошити перевірила і на читанні моого опусу мало не зомліла...

- Від тебе, Грицько, я такого не чекала. – Галина Степанівна була до краю роздратована. - Ось тобі книжка. Ось тут знаходяться критичні статті по творчості великих радянських поетів. Ось тобі хрестоматія з їх віршами. Ось чистий зошит. Ось ручка. Сідай – і пиши. Я не хочу з-за тебе сідати в тюрму чи залишатися без роботи. Та й не хочу, щоб тебе перевели в спецшколу для... Пиши!

Я добросовісно скомпілював свій твір з двох чи трьох книжок, покладених Галиною Степанівною переді мною на парту. Потратив на написання трохи більше півтори години.

Галина Степанівна тут же прочитала з червоним олівцем в руках мою писанину. Поставила в кінці «5/4». Хто не знає, тим пояснюю: чисельник – оцінка творчості, знаменник – оцінка грамотності. За мое безпомилкове письмо оцінка завжди знижувалася на бал, а то і два з-за каліграфії.

Галина Степанівна сердито сказала, відкладаючи моє зошита до купи з усіма, і мало не простогнала:

- Знову ти надряпав, як куриця лапою...

- І де ви бачили, щоб куриця... лапою... в моєму зошиті... - Я ще пробував жартувати.

Вчителька непомітно посміхнулася куточком губів, та все ж суверо мовила:

- Наступного разу трійку поставлю за такі каракулі. Йди додому, горе мое.

- А... мій перший твір?

-Я тобі його віддам, як одержиш атестата зрілості. До того часу забудь і про зошит. І про те, що ти заново писав свій твір в позаурочний час. До побачення.

Тільки на випускному творі за одинадцятий клас моя люба, мила – прекрасна людина і учителька взяла на себе ризик і поставила мені: «5/5».

З того пам'ятного випадку я став писати шкільні твори, користуючись критичними статтями знаючих людей, написаних з приводу того чи іншого твору, вивчаємого по шкільній програмі поета чи письменника. Я став як всі.

Я вже давно не буваю в сучасній школі, тому не знаю, як там нині вивчають літературу. Але я до сих пір пам'ятаю, що в нашому навченні головним було таке просте запитання: «Що автор хотів сказати своїм твором?» У мене зразу ж напрошувалося контрзапитання: «Хотів сказати чи вже сказав?». Та мене (чи нас) ніхто про те не запитував. А ми й не настоювали на відповіді, бо в якісь мірі вже знали, що головним питанням все рівно буде не те і не друге, а третє: «Що треба сказати (написати) про те, що автор хотів сказати і сказав своїм твором?»

Якось так виходило що всі автори, котрих творчість ми вивчали в школі, інституті, «творили з труднощами для себе, тому що для відвертості і прямоти їм приходилося прибігати до Езопового язика...», як казали нам наші вчителі і як писалося в критичних статтях. Ми розуміли це так, що авторам приходилося брехати, писати неправду, щоб твір був надрукований, побачив світ і був прочитаний. Щоб врешті решт одержати гонорар. Тому то багато чого поетам та письменникам приходилося покривати лаком, вуаллю чи казковою дійсністю, залишаючи за недомовленістю, між рядками, можливість для читачів думати самим. Від того не кожний з нас міг вірно відповісти: «Що ж такі хотів сказати автор своїм твором?».

Сьогодні я впевнено можу сказати, що навряд чи хотіли сказати автори своїх творів те, що хотіли почути, а часто і чули від нас наші вчителі, і особливо, те, що говорили ми по своєму розумінню прочитаного твору, не заглянувши перед тим в учебовий посібник критичних статей. Хіба що крім того, що автори вже сказали, надрукувавши свій опус.

Так було з поезією та прозою і Тараса Шевченко.

То що ж було написано в моєму шкільному творі, що так налякало мою вчительку літератури? Й до чого тут творчість Тараса Шевченко?

Тут читачам треба нагадати, що то був час так званої «хрущовської відлиги», тому з'явилося багато всякої «вільної» писанини, так би мовити, в вільному доступі. Я ж з дитинства читав багато і без особливого вибору. Був своєю людиною в районній бібліотеці для дорослих. І, мабуть, десь прочитав таке, що мені дуже сподобалося, запало в душу, і я використав одержане з прочитаного уже в своєму творі, глибоко не розбиравшись, чи до місця воно, а чи ні. Та й до якого місця...

Як стало відомо мені потім, написав я до свого твору, як висновок по розкриттю теми, зокрема, таке: «... Та, якщо шукати комсомольську романтику трудових буднів в творчості поетів, працюючих на замовлення узурпаторів влади, то тоді можна сміливо шукати зачатки романтики натхненної праці селян-кріпаків комуністичного завтра в поезії нашого поета-земляка Тараса Григоровича Шевченко...»

Повторюю, що сьогодні я не можу сказати, до чого і для чого я приводив

ту фразу чи частину вичитаної десь фрази. Але тоді вона мені так сподобалася, що я її запам'ятав на все життя і... підкріпив нею свої роздуми на важливу тему в шкільному творі. Та й налякав мою любому вчительку.

Я ВИРИШИВ ОДРУЖИТИСЯ, бо надоїло жити самому, скитатися по гуртожиткам, потихеньку спиватися, в одиноцтві будувати своє життя. Військова служба – справа не проста. Як нам казали тоді, та, мабуть, кажуть молодим офіцерам і тепер, що для успішної служби потрібний міцний тил. Тобто, потрібна сім'я – дружина, діти.

Напередодні весілля з майбутньою дружиною ми поїхали в село Саморідня Корсунь-Шевченківського району, де пройшло її дитинство, щоб показати кавалера та запросити на весілля тамтешніх родичів і бабусю Химку, яка була її головною вихователькою. Нам були раді. Були застілля. Були розмови. Зачепили мимохідь і Тараса Шевченко.

- Так він же тут... неподалік від нас народився. Жив. Там і хатка та стоять до сих пір. – В один голос ділилися за столом.

А в моєму мозкові напливло:

....ота хатина край села...

Мене там мати повивала,

I, повиваючи, співала,

Свою судьбу переливала

В свою дитину...

І так мені закортіло побачити все те самому, своїми очима, доторкнутися руками.

Я глянув на подругу.

- Може, з'їздимо? – запитав я, по-міському звиклий до автобусів, трамваїв, тролейбусів.

- Та що там їхати? – почула нашу розмову Ольга Іванівна, невістка баби Химки. – Тут пішки дочимчикуєте години за дві.

Рішення було прийняте, і ми пішли на дорогу, що вела до Моринців. Не знаю від чого, та в моєму тілі тремтіла кожна жилочка.

Хвилин за двадцять нашого «пішодралу» нас догнав автобус «пазик». Зупинився. Через відкрите вікно водій гукнув до нас:

- Молоді люди! Далеко путь тримаєте? Може, вас підвезти?..

- Ми – в Моринці... - гордо кажу йому.

- Та й ми ж туди, - відповідає злегка зам'явши.

- Під'їдемо? - кидаю погляд на подругу

-А чого ж відмовлятися, коли запрошують...

Коли я сідав в автобуса, мені здалося, що то чумаки повертаються з сіллю з Криму, про яких читав у Тараса Григоровича, і беруть мене з собою...

Їхали недовго, та зупинявся автобус часто, підбираючи пішоходів. Як песик біля кожного деревця становиться, щоб підняти задню лапку, справити нужду.

А на одній з таких зупинок водій сказав:

- Молоді люди, а вам тепер – туди... На жаль, наш рейс в Моринці не заходить.

Водій довго відмовлявся брати з нас три карбованці за проїзд, а в мене мілкіших грошей не було.

- Та ви що? Тут ціна проїзду – копійки, а ви мені – «тряячку»?! Та й не довіз я вас до місця...

Але ми були дуже молоді і дуже горді, і я залишив купюру на сидінні рядом з водієм, де до цього сидів сам. З автобусу вийшов першим і по лицарські підтримав подругу, коли та спускалися по сходинкам.

Автобус фирмнув воночим димом і поїхав далі, а я глянув на придорожній стовп-вказівник.

На стрілці з жерсті, на синьому фонові білими фарбами прямыми прописними літерами було написано: «МОРИНЦІ». А нижче, більш дрібніше, добавлено: «садиба т. шевченко». А на всю висоту загострення стрілки красувалося: «1 КМ»

Стрілка показувала на вузьку, добре таки натоптану стежку. По ній ми і пішли з грейдерного насипу. А стежинка зразу ж вплелася, подібно стрілці в дівочу косу, в пшеничне поле. Бо тут же, за грейдерною дорогою, вздовж неї колосилися хліба.

Ми йшли між тих колосків, які на своїх стовбурах-соломинках сягали мені вище пояса, а моїй подрузі, яка була нижчою від мене майже на дві голови, чи не до пліч.

Стояв кінець червня. Скоро сюди малися прибути комбайнни для збору урожаю. А я подумав, що ці ж поля споконвіку засівалися зерном, та не завжди жнива були з участю комбайнів. Ось, мати моя поспішала в'язати снопи на колгоспному полі за кінною жаткою-лобогрійкою, якою правив довільно часто її чоловік – мій батько, а потім – їх старший син, та й народила мене під житньою копою. А мати Тараса взагалі жала панське поле серпом...

Кинув погляд в неосягненну пшеничну даль. «Це ж скільки сил і здоров'я треба було мати українським жінкам, щоб вчасно і без втрат зжати такий лан?! А у них же, чи не в кожній, ще і сім'я, чоловік, діти, які вимагали від них кожний свого... І вони віддавали і віддавалися. І народжували нових дітей. Можливо, те ж під копною, а частіше - просто чисто поля...».

На пригорочку, метрах в п'ятистах попереду, забавовніла хатка – глинняна мазанка, крита соломою...

- Оце, мабуть, і є садиба Тараса Шевченко чи товариша Шевченко, на вказівнику написано. Я тут колись була, давно, як ми тут жили до переїзду в Саморідню...

Підійшли ближче.

-Слухай, по-моєму, ця хатина не Тарасова. Наскільки мені пам'ятається, тут стояла хатка його сестри, а їх батьківський будиночок був трошки далі і вище. – Подруга з сумнівом довго вдивлялася в округу. – Ага... Он там, де вишні ростуть, тоді стояла їх хатка. – Вона показала рукою в бік вишневого колка на пригорку, метрах в ста від нас.

Там зараз стояли вулики. Багато вуликів.

Як ми підійшли ближче, то побачили, що вони марширують в далеку глибину вишневого саду...

За що, не знаю, називають
Оту хатину тихим раєм.
Я в хаті мучився колись,
Мої там слози пролились -
Найперші слози...

У мене защипало в очах.

Дивлячись на цю халупу, я пригадав ту, в якій ми жили в Драбові до 1961 року, поки все ж з допомогою колгоспу побудували нову хату - красуню. Вона була настільки чудова, що ніхто не вірив батькові, що складена вона з глиняного саману що і стіни її зовсім не з цегли...

За роки моєго дитинства я не раз чув від матері, що наша хата нічим не краща за Шевченківської, та так і не зібрався запитати, звідки вона про те знала. Пізніше подумав: мабуть, з малюнків в книжках.

На жаль і мій сором, я не знаю, чи була в Моринцях моя мати. Хоча все можливо. В її бажаннях, на мій погляд, не було перепон. Казали мені рідні тітки, батькові сестри, що вона і одружилася з тим, за кого сама хотіла вийти заміж. «Ага, - розповідала Дуня Яківна, молодша сестра моєgo батька таки ж про нього. - Такий гуляка був, такий гуляка... А які дівки йому на шию чіплялися?! Так ні ж, Оксана верх взяла, на собі женила. Вона ж проти нього...»

Моя мати дійсно була менша від батька зростом. А от на рахунок краси, думаю, моя тіточка помиллялася. Судячи по дійшовши до мене знімкам, де мати була з вісімнадцятирічного віку...

Я такого не сказав би...

Й зовсім не від того, що вона – моя мати. «Синьогуби уміють вибирати!» – Так сказав материн-батьків кум Грицько, коли побачив мою наречену. Кого ж він ще мав на увазі – моєgo батька, чи мою матір, я не знаю.

А я, скажу вам відверто, весь в матір і батька своїх пішов. По виду – мати-батько, а по характеру – батько. «Чистий батечко! - казала про мене мати, якщо була незадоволена моєю впертістю. –Хоч би трішечки характеру від мене взяв». «Чого це йому треба бабою бути?» - перепитував батько і весело сміявся.

Я так і не знаю, чия ж то була дійсно хата: сестри Тараса чи його батьків. І що то за «садиба т.шевченко»? Бо крім тої халупи, яку назвати садибою у мене язик не повернувся б, та явно чужих вуликів «у вишневому садочку», я в той день там не побачив нічого. А на мій погляд садиба – то двір, будинок, надвірні будови, хоча б огорожа навколо...

А більше я в Моринці не їздив.

По-моєму, подібні місця слід відвідувати один раз в житті.

Але відвідати кожному, хто знає і пам'ятає...

Там матір добрую мою

Ще молодую у могилу

Нужда та праця положили...

Там батько, плачучи з дітьми,

А ми малі були і голі,

Не витерпів лихої долі –

Помер на панщині.

Хай звинять мене глибокі знавці поезії Тараса Шевченко за вільне цитування його творів. Можливо, якесь слово виявиться не тим, яке написав Тарас. Бо я спеціально не захотів звертатися до його «Кобзаря», що лежить на столі переді мною відкритим на потрібній сторінці.

Я все цитую так, як воно збереглося і зберігається на поличках моєї пам'яті.

Також хочу запобігти марним хвилюванням тих, хто захоче заявити, що для написання панегірика Тарасу Шевченко, я, мовляв, взяв його твори і цитую...

Так ось, якраз цього і не треба.

Я непогано пам'ятаю вірші Павла Грабовського, зокрема: «Рученьки терпньють, злипаються віченъки... Боже, чи довго тягти? З раннього ранку до пізньої ніченьки голкою денно верти...», вірші Павла Тичини, особливо його «На майдані, коло церкви...», Андрія Малишко, Михайла Світлова, Володимира Сосюри, Леоніда Глібова (байки, як що сумнівається), Максима Тадейовича Рильського (приводжу з іменем та по-батькові, щоб не сумнівалися, що і вірші його знаю), Маяковського, Джамбула Джабаєва, Сулеймана Стальського, Самеда Вургуна, Твардовського, Максима Танка, Сергія Михалкова, Ель-Регістана і т.д., і т.д. А от віршів Миколи Бажана, як не силюсь, щоб так, «навскидку», без заглядання в книжку, привести тут хоч що-небудь, хоча б рядочок, пробачайте, пригадати не можу, хоч в школі і «проходили»...

БУЛО ЦЕ В 1972 РОЦІ. Мене направили на курси підвищення кваліфікації журналістів у Львівське вище військово-політичне училище, на кафедру військової журналістики. Чому саме тоді ходило багато розмов про найдені невідомі до цього оригінали віршів відомих українських поетів Тараса Шевченко та Івана Франко. Буцім то в них вони активно виступають проти Росії і за дружбу і об'єднання України з Польщею. Про це ж багато розказували різні «радіоголоси». Звичайно ж, ми, політпрацівники, військові журналісти, не могли пройти мимо літературного музею Івана Франко, що у Львові, коли він виник на нашій дорозі при черговій прогулянці по цьому славетному і непревершеної краси місту. Ми – то автор цих рядків і старший лейтенант В'ячеслав Житнєв, відповідальний секретар «багатотиражки» з Свердловську.

При вході до музею нас привітно, тепло зустріла жіночка років п'ятдесяти. Це при тому, що нам казали, що у Львові до руських відносяться без приязні і навіть балакати з нами не стануть.

Ми сказали, що у Львові проїздом, назвалися військовими журналістами внутрішніх військ МВС СРСР, але й це не стало перепоною нашему спілкуванню. Жіночка мило вела бесіду і нас по невеличкому залу. Бо ж ми сказали:

- Знаходячись проїздом у вашому славному місті, ми не могли не відвідати музей вашого знаменитого земляка, відомого своєю творчістю, волелюбністю далеко за межами царської Росії, а тепер – України і Радянського Союзу.

Хіба ж можна було відмовити нам в екскурсії, а затим і в консультаціях після такого нашого вступу?

Не буду приводити зараз тої лекції, яку нам прочитала екскурсовод, на жаль, запам'ятував її ім'я та по-батькові. Здається, щось було з польськими коренями. Напишу лише те, що відноситься до теми і врізалось в мою пам'ять. Буду до кінця точним і правдивим. Свою лекцію екскурсовод проводила для нас двох, і коли тема, здається, була вичерпана, бо балакали ми годин зо дві, я запитав, чи п'ють вони на роботі чай.

Екскурсовод засміялася.

-А як же без цього? Чай п'єш, силу маєш...

Тоді я кивнув Славі, і він зрозумів мене без додаткових пояснень, побіг за шоколадним набором цукерок.

Коли ми залишились вдвох, екскурсовод несподівано сказала:

-Я бачу, що ви – українець. Тому думаю, що вам потрібно знати вашу тему глибше. У нас зараз у відрядженні працює викладач літератури з Київського університету. Вона практикує на творчості Шевченко, а зараз – і Франко...

З запасника до нас вийшла приваблива жінка років сорока (мені на той час було двадцять чотири), привітно посміхнулася:

-Мені, – вона назвала екскурсовода по імені, – сказала про ваш інтерес. Що ж, я готова просвітити вас тим, що знаю сама та про що здогадуюсь. До оцінки творчості Тараса Шевченко, як і Івана Франко, та й інших поетів минулого сторіччя (Мався на увазі в першу чергу ХІХ століття – Г.С.), творчість яких визиває зараз небувалий ажіотаж, особливо до їх віршів, ви зрозумієте, чому до них, треба підходити обережно. Скажу вам по секрету, у вашого музею та й у нас на кафедрі, є ряд знахідок, які показують, що так звані націоналістичні вірші, направлені проти Росії і на дружбу з Польщею, написані, наприклад, не Тарасом Шевченко і не Іваном Франко, а лише приписуються їм, як у вас кажуть, зацікавленими особами. Авторизувати вірша під класичного поета, знаючи його стиль, манеру письма, в решті решт не так уже й важко. А коли знати, що над подібними проблемами працюють цілі науково-дослідні інститути, то й повірити в них легко. – Моя розповідочка посміхнулася. – Вам, працівникам МВС, мене легко зрозуміти, що і доказати так звану «підставу» те ж можливо, але то буде справа важча, ні ж видати автором якогось сумнівного вірша того ж Шевченко, чи Франко. Та й самі подумайте: чи міг би виступати проти руських людей Шевченко, коли руські люди урятували його від кріпацької неволі, рабської кабали, дали йому можливість одержати освіту, займатися любимим ділом? От поляків він, правда, не шанував... Але й там треба розбиратися, розбиратися, що написав Шевченко, а що написали за нього та йому при нагоді приписали...

-Але ж Франко писав свої твори на польській мові... – не здеряв я своїх емоцій.

Різкувато відповіла мені і співбесідниця.

-У нас є перекладач творів іранських, турецьких, казахських поетів. – Вона назвала невідоме мені прізвище на «ський». – Однаково ж, він не приписує себе до правовірних мусульман і вони його таким не вважають, хоча він, звініть, те ж обрізаний... Українцю писати в ті часи на польській мові, то ще не значить бути вірнопідданим служакою «Жечі Польській»...

-Виходить, що те ж саме можна сказати і про Шевченко, який писав на руській мові?

-Ви ж знаєте, як що журналіст, навіть, військовий, що у кожного покоління, наприклад, є свої – особливі слова. Так ось, в Шевченківських, так званих, націоналістичних віршах зустрічаються слова, котрих за його життя не було у вживанні. І він, тонкий знавець української мови, великий цінитель слова, не міг їх використовувати в своїх віршах. Як що, звичайно, він їх писав сам, а не були вони написані після його кончини. У нас на кафедрі є примірники

його віршів, де окремі слова, навіть рядки, не відповідають оригіналу. Тобто, тому, що написав Тарас Григорович своєю рукою. Ми пошлемо їх, звичайно, інкогніто, в літературні інститути США, Канади, Австралії, Федеративної Республіки Німеччини для установлення їх авторства. Не думайте, що ми одні думаємо так, як я вам зараз сказала... Так, згодна, Шевченко був палким патріотом своєї маленької, затурканої з усіх боків України, але націоналістом в тому плані, як його намагається дехто таким виставити – ні. Таким націоналістом його називати не можна. То буде великий гріх на святу людину. Він і так за своє життя перетерпів немало несправедливості, кривди і лиха...

До музею повернувся Славка. Він приніс з собою подарункову коробку шоколадних цукерок, коробку якогось печива і красиву пляшку сухого білого вина.

- О, ви тут без мене бесідуєте?! – мало не закричав прямо з порогу. Прикинувшись ображеним, заявив: - Ну, звісно: хохли зібралися, карап тут ні до чого...

- Та ні, ми лише підвели підсумки вашої попередньої бесіди, – сказала моя співбесідниця.

На гучні голоси з підсобки вийшла і екскурсовод, сповістила, що вже і чай готовий...

Та ми не стали столуватися у мілих жінок. Я сказав, що ми й так затрималися довше, ніж планували. А тому нам треба тепер поспішати, щоб встигнути на потяг. Славка як міг скривав своє здивування. Презентував наші подарунки, і ми пішли.

Я й зараз не можу збегнути, для чого ми тоді збрехали про себе? Навіть, двічі...

В КІНЦІ СІМДЕСЯТИХ ТА НА ПОЧАТКУ ВІСІМДЕСЯТИХ років минулого століття, коли активно проводилися творчі семінари літераторів внутрішніх військ МВС СРСР, на яких довелося бути присутнім і мені, я тісно і тепло потоваришивав з Юрієм Борисовичем Лукіним та його новою сім'єю – дружиною Світланою та п'ятирічною дочкою Катею, яка всім говорила, що їй уже сьомий рік. Бо тільки з шести років дозволялося брати дітей в будинок творчості.

Юрій Лукін – то особлива тема для розмови, але не сказавши про нього хоча б декількох слів, я не зможу розповісти про згадане. Тому...

Наскільки я знаю, Юрій Борисович був першим літературним редактором Шолоховської «Піднітої цілини» (Як, до речі, затим і її продовження). З тих же часів довго працював в «Правде» в літературному відділі (чи відділі літератур СРСР?), був глибоким знавцем нашої і закордонної (чи зарубіжної?) літератури, досвідченим літературним редактором і критиком. Потім щось там, як зараз кажуть, не зрослося, і його з редакції партійної газети увільнили. Та талант майстра пропасти не може, і Юрій Лукін віддавав свої знання молодим літераторам, писав сценарії художніх пригодницьких кінофільмів, по яким були зняті до десятка кінокартин. Серед них, наприклад, «Как вас теперь называть?».

Так ось, в кулуарах одного з таких літературних семінарів Юрій Борисович розговорився зі мною.

- Слухайте, Гришко... - Юрій Борисович чомусь з першого дня нашого знайомства при індивідуальних зустрічах і розмовах називав мене цим іменем і незмінно на «ви». Я не противився, бо було мені чуток за тридцять, а метру літератури всі сімдесят п'ять! – Слухайте, Гришко! Як що хтось колись скаже вам про якийсь твір, можливо, і ваш, та про його автора:

-«Ну й написав!.. Те ж мені... спісатель... кандидат в класики... Та й я так написав би!..» - Не вірте йому. Плюньте йому в вічі і будете праві. Бреше він. Не написав би. В тому то якраз і все діло, що, на перший погляд, просто написану річ, написати ПРОСТО не просто. Вибачайте за тавтологію. От хоча б та ж «Піднята цілина» чи «Тихий Дон»... Як легко і просто написано, так же легко і просто читається і сприймається всіма категоріями членів нашого суспільства, що в СРСР, що на Кубі, що в Іспанії... То, як що все робиться так просто, покажіть мені нову «Підняту цілину» чи новий «Тихий Дон». Не-ма-є! По великому рахунку – не має! Хіба що ваш Стельмах з його трилогією... Вірте мені. Зустрічається подібність, повтор... А нового, оригінального, на рівні Майстра – дзуськи! Для простоти написання треба бути геніальним письменником, з Божою відміткою – поцілунком на тім'ячку. Та що я вам про Шолохова?! У вас же, українців, є свій неповторимий і неперевершений творець – Тарас Григорович Шевченко. У нього ж що не вірш – то українська народна пісня. Він же писав на двох мовах. Так ось, його кращі вірші написані українською мовою. А прозу він писав по-русськи. Прозу він цінив не так, як поезію. Не та розробка, не той пошук потрібного слова. Чому так? Тому що українську мову він знову набагато краще, ніж руську, а зовсім не від того, що не любив руську мову. Брехня! Мову, на якій пишеш, чи з допомогою якою спілкуєшся, не можна любити - не любити. Крім своєї, рідної, з якою появився на світ, ще не знаючи її і не вміючи нею розмовляти. Тут, любий мій Гришко, спрацьовують гени. До речі, казати РОСІЙСЬКА мова – не по-русському. Ви про те знаєте? Ні? То знайте ж. В Росії всіх часів не було і не має російської мови, а поряд з мовами народів, які населяють Росію чи СРСР, була і є руська мова, якою спілкуються і руські люди, і іноземці користуються нею, і, відповідно, росіяни. Казати: - «російська мова» все рівно, що називати руську мову «союзо-радянсько-соціалістично-республіканською мовою»... Фффууу, ледве проговорив, - засміявся Лукін, а разом з ним і я. – Мовляв, є ж американська мова, а ми чим гірші? Ми не можемо відставати від США! Та не має ж американської мови! Є зламана англійська з суржиком – сумішшю міжнародних мов, з якими звідусіль прийшли народи на територію майбутніх Північно - Американських Сполучених Штатів. Та й зараз прибувають. От і пруться деякі наші «академіки від мови»... У них прямо горить, точить у відомому місці, щоб і у нас подібний суржик створити і звати його російською мовою. Тоді вже краще союзно... Ну, я вже називав її. Не можна підходити універсально до формування мови, людини, країни... Всюди повинна бути індивідуальність. До речі, ви останнім часом не помітили, що у нас майже у всіх книг – ніби один автор? Якщо не прочитав, хто автор, то зразу й не скажеш, чи й же то твір. Бо здебільшого пишеться на потребу. Автори наловчились, набили руку, відшліфували перо – і видають «на-гора» те, що ніхто не читає. А їм що до того? Лиш би гонорар платили. Ось і на нашому семінарі. Якийсь, вибачайте, Пупкін, пише про себе в довідці чи каже при знайомстві: поет. Так він уточнює своє відношення до літератури.

А ви чи я чуємо, наприклад, Пушкін... Шевченко... Лермонтов... Шолохов... І знаємо: поет!.. Прозаїк!.. Тому що пупкіних безліч, а Шевченко – один, Пушкін – один, Шолохов... А коли кажуть, що на зустрічі з читачами були такі-то письменники, такі-то поети і начинають через коми перелічувати їх прізвища, то мені той перелік нагадує перевірку списку заробітчан на біржі праці: чи всіх назвали, чи нікого не пропустили ненароком? Поет-лірик, поет-аграрій, поет-баталіст, поет - мариніст, поет патріотичної тематики... - Вам цей перелік не нагадує знамените до недавніх пір: умію паяти, умію лудити, умію взуття чинбарити?.. Кажуть так, бо бояться, що читачі не зрозуміють по їх опусах, хто ж вони є і хто з них кращий? А кожному кортить бути хоча б другим, але... після Пушкіна. А після Пушкіна у нас уже звикли називати Лермонтова... І не думають, дурашки, про просте: пиши – і, можливо, станеш самим собою в творчості. І будуть називати тебе поряд з такими глибами, як Толстой, Шевченко, Пушкін, Стельмах... Я вважаю, що літературу взагалі не можливо націоналізувати, по типу – руська, українська, киргизька... Бо художній твір - то вже відтиск суспільства, в якому живе автор. А суспільство не може бути однієї національності. Є автори, що пишуть на українській, руській, білоруській, іспанській мові. І є художні твори, написані якоюсь з мов. А твір – то наше, загальне, міжнародне, міждержавне... Тому що література, як і всяке мистецтво, то міжнаціональний, позапартійний, чи навіть надпартійний продукт творчості. Скажімо, поет - військовик пише по військовій тематиці. Як вміє, так і пише. А я вважаю, що він або ж поет, або ж військовик. Третього не дано. На два стільци сісти можна, та можеш опинитися в проваллі, між ними. Можна бути хорошим військовим журналістом, та не можна стати достойним письменником-військовиком, зашорюючись в своїй творчості уставами та настановами. Лев Толстой – хто? Військовик? Ні, письменник. Іван Стаднюк хто? Письменник? Ні, полковник у відставці, військовий журналіст, який писав на військову тематику... Бо ж журналіст – то документаліст, законник. А письменник – творець нової людини образами своїх героїв. Письменник, поет – цар і Бог і воїнський начальник при написанні художнього твору. І він один несе персональну відповіальність за написане перед кожним читачем свого твору і ще відповідає перед власними честю і совістю. На мою думку, та що там думку, то моя тверда впевненість, що не може бути антиармійської, антипартийної, антирадянської, антиімперіалістичної літератури, а є в усі часи та за всякої влади правдиве відображення творчою людиною суворої правди дійсності. І людям при владі слід би боротися не з авторами літературних творів, а з недоліками, що так живучі в партії, в країні, в капіталізмі чи в соціалізмі. Для того вона ѹ художня література, щоб відображати, а не ганьбити, засуджувати, менторські повчання... Читачі самі побачать, що є що, і хто є хто...

Були на наших творчих семінарах і поети. Серед них – російський поет Віктор Михайлович Гончаров, який писав свої твори на руській мові, був хорошим перекладачем віршів поетів братніх союзних республік, особливо, представників малочисленних народів. Віктор Михайлович не гребував нашими – офіцерськими – застіллями, часто приходив на них з дружиною, та потім, забалакавшись, допізна засиджувався з нами сам.

Я відшукав цей запис, занотований мною в робочому зошиті для запису

матеріалів семінару. Монолог Віктора Михайловича за одним з наших «надтвірчих семінарів» - так ми називали обговорення літературних тем поза офіційною частиною, тобто за стаканом доброго вина (Піцуңда) чи кружкою «Ризького» пива (Дубулти) - приводжу нижче так, як було записано мною двадцять сім років тому назад в Дубултах (Латвійська РСР) в Будинку творчості імені Яніса Райніса і розшифровано тепер.

« - Я вважаю, що є поети національні і міжнаціональні. Про присутніх я мовчу. Так ось, перших багато, других же можна перелічити на пальцях. Серед них Тарас Шевченко – особливо яскрава зірка, творча натура трагічної долі. Я думаю, що коли б він був вихідцем з тих самих слоїв суспільства, що й Пушкін, то написав би і надрукував не менше Олександра Сергійовича. Шевченко пізно стали друкувати...

Його часто називають українським національним поетом. Я так не сказав би, бо називати Шевченко лише українським поетом буде занадто мало для підкреслення його вагомості і величини в світовому масштабі, його вкладу в виховання багатьох поколінь інтернаціоналістів. Роки його життя і творіння пройшли в царській Росії, тобто він був росіянином по громадянству і «малоросом», тобто, українцем по національноті, писав на двох мовах. Значить, він – міжнаціональний, російський поет, який писав і на українській мові. І руській те ж.

Шевченко знають далеко за межами України, Росії, царської «Російської імперії» як людину і поета, читають його твори на мові оригіналу, і на своїх національних мовах, цитують по пам'яті. Та й утверждження про «національного» поета, думаю роблять спеціально. Одні, щоб показати, яка у нас література, багата на «національні кадри». Другі ж, щоб підкреслити: ми, мовляв, те ж не ликом шиті. І в нашому середовищі є поети та прозаїки, національна гордість, наш співець.

Те, що Шевченко активно називають революціонером-демократом, вважаю, притягають ту оцінку за вуха. Аналіз його творчості ясно показує, що Шевченко не був політиком, революціонером в повному розумінні цих слів, як ми трактуємо їх зміст сьогодні. Революційним у нього було те, про що і як Шевченко писав в своїх віршах. А це, погодьтеся, різні речі.

Можна було бути державним чиновником, наприклад, генералом Рудченко, і шукати порушника спокою представників царської влади письменника Панаса Мирного, під псевдонімом якого писав сам свої твори. Справжній поет чи письменник і має бути таким.

Тарас Григорович Шевченко таким і був. «Караюсь. Мучуся. Але не каюсь,» - писав він своїм друзям після чергового покарання.

Я читав його твори, видані за його життя, на мові оригіналу... Чого дивуєтеся? Я добре знаю українську мову і, як бачите, можу вільно на ній балакати, читати. Так ось, читав і можу твердо сказати, що того націоналізму, про який нам стали твердити останнім часом, в тих же творах тоді не було. Не думаю, що то згодом проявилася рука царської цензури або ж він сам вніс ті поправки. Такі автори в свої давніші вірші поправок не вносять. Вони по-новому їх не редактують і на потребу дня не правлять. Вони, як правило, пишуть нові вірші в розвиток написаних.

Я не спеціаліст по вивченю творчості Тараса Шевченко. Кажу про нього як поет про поета. І ніколи не прийму заяв кого б то не було, що Тарас

Шевченко – український націоналіст, виступав за відокремлення України від Росії. Як би те було так, то він ніколи не написав би в своєму «Заповіті»:

...І мене в сім'ї великий,
Сім'ї вольній, новій,
Не забудьте пом'янути
Незлім, тихим словом.

(«Заповіт» було прочитано повністю на чистій українській мові, без акценту, як і казав про своє уміння «гарно балакати» Віктор Михайлович, з особливим підкresленням голосом приведеною мною тексту. – Помітка в зошиті після вірша. – Г.С.).

При других своїх розуміннях тодішнього життя, я впевнений в тому, Шевченко знайшов би і інші слова для «Заповіту».

Так, він мріяв про «велику, вольну і нову сім'ю народів Росії», серед яких рівними і щасливими були б і українці. Але, повторюю, в Росії і разом з російськими народами. В тому числі і з руським. По-моєму, російський поет Микола Некрасов про Шевченко сказав: «Він – поет цілком народний, бо вийшов з народу, жив і творив для народу, і помер серед народу».

Від себе я ще додам: «Тарас Шевченко і народився для народу».

ОСЬ ТАКИЙ ВІН, МІЙ ШЕВЧЕНКО ТАРАС – український поет Росії чи російський поет України, мій надійний, незмінний дорожній вказівник по моєму життю.

Збираючись писати дану статтю, я намірявся сказане мною багато підкріплювати віршами Шевченко, та передумав.

Шевченка треба читати в оригіналі, а не в цитатнику. І чим частіше, тим краще для читача. Особливо того, який живе в Україні.

«Учітесь, брати мої. Думайте... Читайте...»

Хіба ж може хто сказати краще і сучасніше?!

Дещо про далекосхідну українську поезію

До українців мене завжди приваблювало нестерпне бажання почути рідну мову. Якщо співають – послухати пісень, промити слъзовою очі, але не завжди такі зустрічі закінчуються святом.

«У кожного своя доля, та свій шлях широкий...» – писав Тарас Григорович Шевченко. Дехто інакше Україну й не бачить, як «Навіки разом», другі – за самостійну але не в Європі, третій наполягає, що такої державі, як Україна, ніколи не було, що це частина Росії. Сиджу у Владивостоці на виставці «Книжковий Двір», читаю вірші місцевого україномовного поета. Підходить мужчина суворого зору, питаети чи не я видавець «Далекосхідної хвилі»? Відповідаю: – я. Він гортає сторінки книжки Саліна, знаходить необхідну сторінку, тиче пальцем в називу чергового нарису «Есть такая професия – родину продавать», потім тикає пальцем мені в груди й посугає геть.

Я так і не порозумів: продаю кому, яку батьківщину і за які гроші? Невже, підтримуючи творчість земляків, які шанують рідну мову, я зраджу державі, котрій віддав кращі роки свого життя? Я працював не маючи відпусток і вихідних. Я шанував і шаную усі мови світу, впадаю у відчай, бачачи, як вмирає нанайська мова, мова моїх добрих друзів. Я краюся сумлінням, коли чую що гине білоруська мова, мова моого батька. Бо мова – це нація. Народ існує поки володіє рідною мовою, мовою своїх пращурів.

Відомо що людська дурість не має кордонів. Кажуть, кожен кулик шанує свою багнищу. Я б сказав не так: якщо кулик довгий час мешкає в багнюці з жабами, він і співає по жаб'ячому. Щоправда, не завжди. Бувають винятки, коли жаби удають себе куликами на своїй багнюці, тоді жаб'ячий хор співає по пташиному. Я не проти, подобається – співайте, але не картайте мене за вірність батьківському співу.

На шкоду собі українці багато чого не знають і не пам'ятають. Роззирнутися увсебіч в історичному плані ми не можемо. Не вистачає краєвиду, бо усюди, куди не кинеш оком, дзюрчать російські джерела. Румунський історик Василь Барладяну нагадує нам, що 10 листопаду 1508 року в Бухаресті чернець Макарій надрукував давньоукраїнського «Літургіона» – першу друковану книжку в Румунії. Тоді як першу білоруську книжку Франциск Скорина видав у 1917 році у Празі. Так що книгодрукування українською мовою розпочалося задовго до Івана Федоровича, який видав у 1574 році у Львові свого «Апостола».

Як бачимо, п'ятсот років тому, українську мову в Європі шанували більше, аніж сьогодні українці не тільки на Далекому Сході, але й в самій Україні.. Попав я сюди ще у 1958 році, голений, розчулений розпукою з батьками, з

рідною Донеччиною, але задоволений тим, що разом зі мною на корабель потрапили вісім хлопців з Донеччини, так що перші роки ми спілкувалися поміж собою рідною мовою. Потім – теж, але не дуже часто, бо звикли до російської, особливо після того, як на корабель прибула молодь з центральних областей Росії. Але за часи радянської влади книжок українською мовою вистачало навіть на кораблі. Мене дивує, куди україномовні книжки поділися відразу після оголошення України незалежною державою. Щезли навіть з бібліотек, а чим далі – гірше, наприкінці дев'яностих років українська книга стала дефіцитом навіть в Україні. Мої друзі – українці сприйняли це як договір з Росією – проміняти українську мову на незалежність. Мої рідні сестри, котрі завжди шанували українську мову, якось занадто вже раптово переміняли свої орієнтири, замість Павла Загребельного почали читати Донцову та Устинову. А племінниці вирішили зовсім не вчити своїх діточок української мови, навіть заяви такі написали. Моє обурення не мало меж, з Мариною, дочкою сестри, я навіть зустрічався не став. Але хлопчики в неї відзначилися своїм розумом і мовою, як я помітив, вивчають.

Треба сказати, що сучасні російські ЗМІ добазікалися до того, що сьогодні уживання рідної мови навіть в Україні сприймається як зрадництво, а ще гірше – розпалювання національної ворожнечі поміж народами. Як це вам подобається, шановні мої друзі–росіяни? Треба відзначити, що поміж українців Далекого Сходу, я знов чимало патріотів, які листи додому, вірші і навіть оповідання писали рідною мовою. Правда їх ніхто не друкував. Російською в Україні – будь ласка, українською в Росії – хіба що зі сцені суржиком байку яку розповісти. Чимало моїх друзів літераторів й досі певні, що українська мова існує тільки для гуморесок. Що вона ніщо інше, як коверзування російської мови.

Наприкінці 1989 року вмер в Комсомольську-на-Амурі Григорій Іванович Колісниченко. Він посідав місце директора друкарні, потім там же осів постачальником та різником паперу. Його вірша про радянську владу знали тільки його друзі.

Не гірко та й не солодко їмо.

Куди йдемо, не знаємо, питати

Не треба нас, чого ждемо від влади,

Від неї ми нічого не ждемо,

Бо соромно, вона ж нам рідна мати...

Сам Григорій Іванович з Маріуполю – рідна душа, Донеччина вже ж... Як поета його в місті мало хто зізнав: писав він небагато, його навіть коротенькі вірші ніхто не друкував, бо вони й самому поету не давали спати.

Під парканами ночую,

Як кати приходять чую.

В вікна грюкають – мовчу.

Бо змирати не нагода.

Знаю, днем кати не ходять,
Люблять пити кров нічну.

Є у Колісниченка вірші де він починає грati словами, але в політиці тримає свого – влада хоч вона й рідна, та необачна. Як шкодливе дитятко, не знаєш що воно зробить з іграшкою, яку дала йому доля.

Ми непомітні у бога,
А у влади як на долоні,
Ніччу пчихнув у ліжку,
А ранком влада питає:
С ким та про що балакав
На протязі ночі?

Одного разу, коли ми поряд поверталися з роботи, він сказав сумно:

– Загине рідна мова, бо вже усі ми почали писати російською. Велике це паскудство цуратися неньки.

Вірші Колісниченко цілком залежали від його індивідуального сприйняття усього, що робилося в країні на протязі ХХ сторіччя. Він був творцем власної долі, роблячи все так, щоб оставатися непомітною людиною, а що до слави, він дивився на славу, як на облуду, особливо коли життя людини у небезпеці, бо не залежить не від самою людини, не від того, як ставиться до неї місцева влада. .

Ми граємось життям, ми наодинці
З собою достаємося мети,
Та мовчимо, коли приходять вбивці,
Катують нас, збиваючи в гурти.
Так спритно хитрувати, так спокійно
Дивитись владі в очі я б не зміг,
Бо влада, вона добре б'є копитом
Того, хто вперед неї запобіг.

Я ніколи по-справжньому не вірив, що запанують у нашему домі відпущені з допру злочинці. А коли це сталося, відразу, без вагання, вирішив жити не інакше, як жив при соціалізмі.

Не булькою улитися в потік,
А каменем лежати в струмині
Хотілося мені, та, недоріка,
Розіб'юся о скелі кам'яні...

— Це ви, Григорію Івановичу, до себе?

— Ні, вірша складено Наталкою Ковальовою, дочкою моого товариша Ковальова... А що робити. Коли будують владу, про жертви не думають. Кожен освічується ніби для загального блага.

Обов'язків хватает, тільки права
Не маємо, щоб зроблена була
Свободою, як птах, моя держава,
Щоб дзвонами досвітніми гула.

Про які дзвони писав Колісниченко, гадати не будемо. В шістнадцять років він став комсомольцем, в двадцять чотири – комуністом, квитка свого віддав синам, наказавши зберігати до доби, коли до влади прийдуть комуністи. Не такі комуністи, яким був він сам, а комуністи нового складу, які будуть слугувати не генсекові й не своєму шлунку, а суспільству, вишколеному на примірниках світової культури.

Мені особливо подобається вірш Григорія Івановича про «вчора».

Зажутився, шукаючи вчора.
Його крихти сховав у кишені.
Бо було воно дуже веселим,
Як дівча, що кохало мене.
А вони діточок наробыли
Ті крихтини веселого вчора,
Та й побігли собі за дівчатком,
Що учора кохало мене.
Я до швачки, вона не знаходить
У штанів моїх жодної дірки.
То ж куди його чорти занесли,
Оте вчора, що в серці було?
Я шукаю загублене вчора,
Отой сміх, що дівча розкидало.
На долівці шукаю, в шухляді,
Я гортаю сторінки книжок.
Може я помилився, й ніколи
Не було того вчора у мене,
Як не маю я вчора сьогодні,
Замість вчора на серці журба.

Українська муз в Комсомольську-на-Амурі бурно жила двічі: на початок тридцятих, та на кінець хрущовської розталі. Саме тоді українські романтики озброїли себе олівцем та папером, щоб означитися в історії збудованого міста, не тільки ковалями та теслями, але й авторами мемуарів. А хто в юнацтві складав вірші, взявся за це діло з подвоєною жагою.

Олександр Леонтійович Гаврилюк на будівництво судноверфі приїхав в квітні 1932 року. За плечима у Гаврилюка була ЗУГРЕС, а народився він в Телининцях.

Ніколи, ніколи, ніколи
Не треба боятися долі,
Бери свою долю за вуха,
Тягни до великої праці,
Де будуть орати не воли,
А місяць впрягатися буде,
Щоб витягти люди з недолі
У рідному полі.

Було в віршах Гаврилюка щось від українських народних пісень.

Оплакувати Україну? Ні за що!

Ставай до керма, ледащо.

Хлопці твої й дівчата

Чекають тебе до свята.

А свято твоєї долі

Кільчиться зернятком у полі,

Падає зрілим плодом

Навколішки перед народом.

Ой, не голоси ти вітру

Про українську освіту,

Вона ще себе покаже,

Вона своє слово скаже.

Олександр Леонтович вірив у розквіт української мови саме при радянській владі. Був певен, що Україна ніколи не буде незалежною державою. Бо саме незалежністю своєю накличе собі ворогів, проти котрих у неї не вистачить сили встояти. Колісниченко навпаки, вірив що невдовзі Україна отримає самостійність і стане однією з могутніших держав Європи.

Десь в Зеленому Клині загинув пройдисвіт, за фахом – Франсуа Війон – Микола Осадчий. Він чистив кишені затурканої громади, але до поетів ставився тепло, бо – дитина війни – пізнав чимало лиха в світі:

Притулюсь за припічком до неньки:

Дайте хліба, мамо, бо гойдає

Не від вітру сина, не від спеки.

Падаю й питаю: чи їда є

У Російських хатках, бо бебехів

Навіть московітам не хватає?

Осадчий розповідав, як став волоцюгою, а потім злодієм:

— В Україні було соромно красти, поїхав спочатку до Москви, а потім в Хабаровськ, де й осів у доброї молодої жіночки. Чоловіка її чорт прибрав, а я хлопець чорнобровий та веселий. Написав неньці листа в віршах:

Їдьмо, мамо, може наймося,

Будемо веселі та гладкі,

Ще не все повискубли волосся,

Граючись над нами літаки.

Голод – українська тема, росіяни так не писали:

Україну кинуто на смерть вовкам,

Бажаєш жити – тікай світ за очі,

Щоб не намозолити літакам

Їх дзьоби робочі.

Я питав Миколу: який сенс він вкладає в слово літак, а він тільки сміявся та знизував плечима. А одного разу після доброї чарки, сказав:

— Ти — журналіст, людина близька до загалу, а не розумієш моїх поезій.

Що роблять місцеві громадяни, знаєш? Кораблі, та літаки, літаки та кораблі, а далі хоч трава не рости. То ж з якого біса ми будемо багатіти.

Осадчий був високою й дуже вродливою людиною. На голову вищій за мене, завжди засмагле худе лице, великі карі очі, й вуса, від котрих у жінок вдих перетинало. Мене прикро вражало, як отакий велетень, може писати віршовані плачі:

Моя Росіє, чого так, сестро,
Нас зневажаєш, ми „Заповіт“
Тараса разом до тебе несли.
Чого ж так серце мое болить!
В великий вірі задубли крила:
Душа махає, та не летить.
То що ж людині дає та віра,
Якою серце мое болить.

Осадчому, як поету, була притаманна з невгомонністю серця, добра осілість думок. У нього й думки не було про свій внесок у культуру України. Писав, бо не міг не писати. А все почалося з того, що наприкінці 1962 року він поїхав на Схід шукати могилу батька, у магаданських кладовищах.

Він вмер підпираючи обчовганий одвірок в хаті своєї жінки. Прийшов, а вона сидить навколошки біля якогось дурня. Сидить і як біблейська Марія омиває йому ноги. Серце Тараса не витримало зради.

Легкий подих суму від жовтневого пейзажу, зворушує душу до легкої слізиви в очах. Голос Куріня тихий лагідний, він вміє голосом означити подих таланту, а мені того й треба — слухаю як дзюрчить срібний струмок української мови, й легким серпанком розтікаюсь по кімнаті в вісім квадратних метрів. Бо вона, ота кімнатка, бачиться нам раєм. Не надовго, що правда, бо дружина Куріня Валентина Соломонівна прирівнює писання віршів до пияцтва.

— Ладно в десять, ну в двадцять років, а писати в сорок — срамота!

Вірші російською мовою, розважлені легким гумором, не можуть не хвилювати жінку з інститутською освітою, та, бач, української мови для неї не існує.

— Ваша мова — витівки гумористів, — говорить вона рішуче.

Я ще можу щось сказати, але Куріня мовчить, щоб, не приведи боже, заночувати під дверима.

Жінка мій бог и диявол,
То ховає мене, щоб не втік,
То себе від мене заховає,
Або виштовхне в сніг.
Треба тобі, — каже, — ледащо,
Не вірші писати, а йти,
Та норкову у зелених хащах
Шубу мені знайти.

Помер Курін в 1995 році, кажуть, в каналізаційнім колодязі, від пияцтва, бо дружина рішуче відмовила безробітному поетові у житлі, на яке його навіть не було прописано.

Тарас Гайда людина доброго настрою, як тільки заскиглить душа починає забавляти друзів веселими байками:

Ти куди пішов?
Пішов до баби.
А дружина де?
Дружина п'є.
Не охочий
до дружини мабуть?
Клянчу десять років...
не дає.

Коротенькі брехеньки, та як ото зберемося до гурту, слухати Гайду не обридalo. Деякі його вірші смішили, а деякі пронизливо ввірчувалися в серце.

Якщо мені пощастиТЬ знайти книжечку Олеся Гори, в котрій, як кажуть, було декілька поетичних перлин, рівних духові Лини Костенко. Тільки є в мене великий сумнів: якщо не знайшов вірші Галини Деркач, могила якої ще не встигла зарости дерном, то Олесь Гора вмер в 1969 році, а книжечку йому зробили друзі в друкарні одного з воєнних заводів, накладом в двадцять примірників. Її легше знайти в Україні, бо труну з мерцем забрала родина й поховала десь під Ясинуватою.

Сучасних україномовних літераторів знаю не дуже. Надія Шведченко народилася й живе в Хабаровську, працює стюардесою на літаках «Дальавіа». Дід, Степан Шведченко, відразу після війни був репресований. Термін 15 років відбував на Сахаліні. Батько Надії, Геннадій Степанович, відцурався тата, боячись за свою родину. Сестра його, Галина Степанівна, журналіст, поет, живе в Комсомольську –на –Амурі. Сама Надія про себе говорить таке:

Я одинець, як леденець,
Поласуватися до мене
Йдуть ласолюбці, хай їм грець,
Поки ще листячко зелене.
Коли вже жовте полетить,
Та сивина на скроні ляже,
Хто скаже, що йому кортить
Посвати леденця, хто скаже?

Занадто вона щиро серда в своїх віршах, поетом себе не уважає, а пише, «бо всі пишуть», а іноді від великої туги. Не думаю, що це ностальгія по батьківщині, бо народилася Надія й весь час живе на Далекому Сході. Хіба

що заклик крові, чимало я знову знаю українців, які народилися в Хабаровському краї, а україномовну книжку беруть в руки зі слізами в очах, як взірець чогось давно втраченого...

Валентина Красношапка народилася в Україні, вчилася в Хабаровському політехнічному, за фахом інженер – будівельник. Довгі роки співає у народному хорі «Хабаровська вишня», останнім часом старостою. Брати та сестрі живуть в Україні, мріє повернутися, але є ланцюжок, – діти та онуки.

Наталя Дідух народилася в Макіївці, там й досі мешкають її батьки. Вона викладає англійську мову в Хабаровському політехнічному, очолює профспілку. Має дві книжки, російською та українською мовами. Досконало володіє іспанською. На жаль, останнім часом писати вірші не вистачає часу.

Я твоя рослинка,
Де я не буваю,
Твоя, Україно,
В серці кров лунає.

Грицько Синьогуб за фахом військовий журналіст. Народився в Україні, але мешкав на обширу великого та непорушного, останнім часом – в Хабаровську. Видав декілька книжок російською мовою. Українською написав роман «Божевілля» та декілька есей, надрукованих у журналі «Далекосхідна хвиля».

Батько Антоніни Лупиніс на початок тридцятих приїхав будувати Комсомольськ-на-Амурі, але вчитися доночку випровадив у Львівське музикальне училище, потім закінчила Хабаровський інститут культури, аспірантуру в Ленінграді. Досконало володіє українською мовою, працює в музикальній школі, керує народним академічним хором ветеранів «Елегія», дитячими ансамблями «Фентезі», «Браво», «Дивіді». Як сама каже, талан до віршів віддала доні Владлені, яка пише багато, талановито не тільки вірші, але й пісні, на жаль російською мовою. В юнацтві Антоніна писала багато, але українською мовою ніхто вірші не друкував, так що рукописи спопеліли від сорому, лежачи без потреби.

Як дивно лунають в ночі
Музики, коли я не граю.
Клубочаться хмари кучні,
Дощі коливають.
Україно, мовчати навчи,
Навчи не кричати,
Коли без музики вночі
Співатиме мати.

Незаселені острови
Бувальщина

Щоб ви знали, я завжди сподівався на добру вдачу. Купую в магазині бульбу, кажу крамарці: мені два кг по двадцять карбованців, та ще два по двадцять чотири. На минулому тижні, кажу, купив відразу десять, бульба зовні начебто краще не буває, а почав чистити зі гнильцем вся. Крамарка звішує мені чотири кг по двадцять та чотири по двадцять чотири і бере за вісім кілограмів вісімдесят вісім карбованців. Я мовчу: втім жінці, що я просив чотири, отож вона двічі по чотири й зважила тільки за двічі менші кошти. На других день прибігаю взнати, чи втім жила? Кажу: я учора у вас картоплю купував по два кілограми. Вона не дала договорити.

— Невже й моя з гнильцем? Я учора спеціально пюре зробила, жодної гнилої.

— Я не в претензії на якість, — сміюся у відповідь, — бульба добра, але ви замість чотирьох кілограмів мені вісім дали.

— А що вісім для вас забагато, думаете, що пропаде?

— Не в тому справи, — кажу, — вісім зважили, а коштів взяли нібито за чотири.

Крамарка до мене очі пучить, усмішкою потеплішла.

— Я ще вчора помітила, що сподобалася вам, та й ви мені запали в око. Такий стрункий, веселий, білявий...

— Не білявий, а сивий, а ви, бачу, жіночка кров з молоком, біля вас мужики в'юнами круться.

Відразу після моого комплементу на лиці жінки крові стало більше аніж молока. Навіть лоб почервонів, а вуха полум'ям охопило.

— Які там мужики, двадцять років за чоловіком живу, а зранку до вечора в крамниці на прожиток йому й собі заробляю. Він, бачте, людина вчена, з університету виперли, теперечки, що зароблю — пропиває. Бо трагедія у нього. А тут ніякого тобі життя. Незабаром мені має виповнитись сорок років, дочка одружилася за німцем, мешкає в Германії, а в мене одне бажання, мати поряд тверде плече.

— Плече треба перевірити, тверде воно в мене чи абияке.

Тепер вже кров з лиця жінки зовсім витискала молоко, мабуть сказане мною вона урозуміла інакомовно.

— Перевірите, але краще зранку. Приходьте за годину до того, як мені відкривати крамницю.

Від хвилювання я забув навіть за яким дільком прибіг. Такий розпалений був, таке пережив в уяві палке кохання, що про вісім кілограмів згадав тільки після того як прийшов додому.

— Де хліб? — питаває дружина, — ти що, забув що вдома крихти хліба немає?

Мене наче окропом обдало, але отямився швидко.

— За тридцять хвилин обіцяють привезти свіжу випічку. Не став я чекати, а брати черствий який сенс.

Довелося знову бігти, тепер вже за хлібом. Купив черствого. Дружині сказав, що не завезли, а бігати туди-сюди осто гиділо. Добре що дружина повірила. Ранком вона на свій войовничий заклад працювати поїхала, а я на базар, випробувати на твердість мое плече. Крамарка на той час вже прийшла, порається за прилавком, поки що без халата в прозорій кофтині.

— Добрий день, — вітаю.

— Не зовсім добрий, — каже, — картоплю завезли, двадцять чувалів, а водій — дівчина.

Довелося мені добре попрацювати, в тому разі й плечем. Аж упрів з незвички. Поки розвантажував машину приспів час відкривати крамницю, бо покупці прийшли. Жінка одягає халат, розводячи руками.

— Не поталанило нам сьогодні, але ви приходьте, будь ласка, в пообіддя. На перший раз часу нам вистачить.

В пообіддя я не прийшов, бо більше не визнавав себе боржником жінки, імені котрої я так і не вінав. Не приходив майже тиждень, а в неділю дружина каже:

— Картоплю ми з'їли, що оті чотири кілограми, — два борщ та супчик. Та не забудь, не купуй у китайців, якщо можна бері таку ж, яку купував минулого разу.

Пішов я до вже вам знайомої жіночки. Дайте, думаю, перевірю, хто з нас правий, я, чи дружина, чотири було кілограмами в двох пакунках чи вісім?

Крамарка зустріла усмішкою.

— Де це ви так забарілися, я вже хвилюватися почала, чи не захворіли після чувалів з картоплею?

— Ні, — відповів я, — плече в мене жорстке, але не терпить розчарувань. Сказали б допоможи картоплю звантажити, які проблеми! А говорити натяками.

Крамарка засміялася, я б сказав, не дуже весело.

— Ви я бачу з торбиною, чи не за картоплею знов?

— Саме так, мені будь ласка два по двадцять і стільки ж по двадцять чотири.

Дивився на ваги в обидва ока, за обсягом пакети не менші ніж минулого разу, але й справді в кожному по два кілограми. Чого ж ото мені втянило, що приніс додому вісім?

Жінка помітила непорозуміння на моєму лиці.

— Щось не так? — питав.

— Все так, тільки не можу втямити, чому за обсягом два кілограмами ковбаси занадто менше, аніж два кілограмами картоплі.

Крамарка сміється:

— Ви що, ковбасу теж кілограмами купуєте?

— Два кілограмами по двісті, та два — по двісті п'ятдесяти.

Бачу крамарку починає рахувати чого коштують оті чотири кілограмами ковбаси. Порахувала, потерла пальцем лоба, вийшла з-за прилавка щоб огледіти мене з ніг до голови.

— Ви хто за фахом? — питав.

— Я — покупець, купую все, що наказує дружина.

— А за що купуєте, звідки у вас такі добре гроші.

— Як ото, звідки! Заробляю, звісно.

— Яким чином?

— Про таке у нас, дівонько, аби кому не говорять. Скажу сьогодні завтра весь світ знатиме.

Віддав я крамарці гроші за чотири кілограмами картоплі, вклонився, спасибі сказав, і зовсім було до дверей попрямував, але вона зупинила мене.

— Завтра я не працюю, чоловік другий день, як до батьків поїхав. Подзвонив би о восьмій ранку.

— Мабуть нові меблі розвантажити нікому, — сміюся.

Вона підійшла й поцілуvala мене в губи.

— Завтра поцілую ще смачніше...

В очах крамарки сяйнуло щось таке, що заставило мене взяти під сумнів її намір, стати моєю коханкою. Але не піти — соромно. Та й цікаво, за яким бісом вона мене кличе? Всю ніч вертівся в ліжку, гадав, який подарунок підготував мені наступний день? Дружина лаятися почала, що спати не даю.

Дурний настрій дружини додав мені зваги. О восьмій, як і просила крамарка, я подзвонив.

— Привіт, дівчинко!

Дівчинкою я її назвав, бо ми так і не познайомилися.

— Ви до кого дзвоните!?, — з якоюсь навіть люттю відповіла вона.

— До тебе дзвоню, мила, як домовились...

— Ой, пробачте, це ви! Приходьте, будь ласка, я чекаю на вас.

Адресу вона мені назвала ще вчора.

Йшов, тріпотів від хвилювання, в магазині купив пляшку вина, шоколадних цукерок, яблук. Навантажився, як ніколи не навантажувався, повертаючись до своєї дружини. А там ще одна новина, ліфт відключили, а квартира крамарки на дев'ятому поверсі. Дістався п'ятого поверху, захекався. В роті, як в пустелі, голова обертом пішла. Сів на східцях, дістав пляшку з вином, тільки відкрити без штопора не можу. Сиджу, мізкую, чи дістануся дев'ятого поверху? Коли чую кроки, хтось східцями підіймається. Дивлюся — моя дружина, зупинилася на четвертому поверсі, дзвонить у чужу квартиру. На дзвінок вусатий-полосатий мужичок виходить, схопилися вони в обіймах і давай цілуватися прямо на порозі. Однією рукою він мою дружину за шию обійняв, а другою спідницю знімає, така його нетерплячка охопила.

Здалося мені що я на хвильку знепритомнів. І раптом чую:

— Ну і як він тобі, коханець твоєї дружини? Хочеш послухати що вони там виробляють?

Дивлюся, жіночка стойть, в очах співучасть, але не насмішка, ні! Допомогла мені встати, пакунок з харчем донести до своєї квартири. Мене тіпає, наче я відбійним молотком вугільний пласт в забої дрібню. А тут ще знайоме скиглення, котрим мене в перші роки нашого супільного життя так очаровувала дружина.

— Мене Надією звуть, — простягає мені руку, щоб познайомитися, господарка квартири. — Вони вже роки з два отак...

В моєму роті текли вогняні піски, в грудях палало сонце пустелі, Надія запропонувала відкрити вино, але я заперечив, боявся, що, випивши, проб'ю головою долівку. Надія посадила мене на ліжко, обійняла, затуливши вуха руками.

— Я тебе розумію, любий. Я буду тебе кохати краще аніж

вона, тільки ти заспокойся. Чи мало тобі вродливих жінок в нашему місті. Не сподобається я, друга сподобається. Наше кохання з Надією було в самому розпалі, коли в двері подзвонили. Подзвонили так настирливо, що палаюче в наших серцях багаття почало потроху згасати.

— Це, мабуть, крамарка Таїсія, до котрої ти йшов, — виказала здогадку Надія. — Так що будемо робити?

Було чути, як в кімнаті на четвертому поверсі моя дружина в чомусь гнівно звинувачує свого вусатого-полосатого. Я притиснув Надію лицем до себе і так мені раптом спокійно стало, так затишно, так духмяно на серці, що я перестав почувати і дзвоник в двері, і уривано-жорстку річ моєї зрадливої дружини. А з часом, коли все затихло, ми з Надією продовжили розпалювання свого так раптово згашеного багаття. І розпаливали так довго, що коли отямілися, побачили, як, зирячи у вікно, іронічно-зухвало всміхається нам ясне ранкове сонце.

Звісно, що вдома на мене чекала грізно-розгнівана дружина, і першим її словом було загрозливе: так-так... Але я відповів, що очував на четвертому поверсі тринадцятого дома по вулиці Переяславській.

— Ти вже два роки як бігаєш, а я тільки починаю відкривати оті незаселені острови. Так що, мила, сховай свого язика в кишеню, або йди зовсім до свого вусатого-полосатого.

Коли я не заночував дома вдруге, дружина вже крехтіла, після третього повернення — в очах її палахкотів гнів. Щоб не довести жінку до будь-якого злочину, я запропонував розлучитися, і хоча вона нехтувала моєю пропозицією, я зостався з Надією. І все було б добре, якби не крамарка Таїсія, яка, зустрівши в коридорі, показує мені свої звабливі груди, і обіцяє таке палке кохання, якого не подарує жодна жінка в світі. Вона навіть картоплю сама мені приносить, звісно, коли Надія працює, а її чоловік десь байдикує з такими ж, як він сам, неробами. Я вже згоден спокуситися, але є побоювання, що дізнається Надія, а саме на неї, як я помітив, останнім часом лупить свої зіньки вусатий-полосатий з четвертого поверху. Бо стогонів дружини щось давненько вже не було чути. Мабуть недолюблює вусатий-полосатий незамужніх жінок.

ЗМІСТ

Лина Костенко. Душа тысячелетий ищет себя в слове.....	5
Леонід Талалай. Чи було слово Богом.....	9
Дмитро Павличко. Земля з Тарасової могили.....	18
Тарас Шевченко у Варшаві.....	19

РІДНЕ СЛОВО

Олександр Олесь
Іван Багряний
Володимир Сосюра

З нанайської

Георгій Бельди
Константин Бельди
Андрей Пассар

Віталій Іващенко. Рідна мова.....	32
Евгений Ерофеев. Экумена творчества и здоровья.....	33

Присвячування

Тарасу Григоровичу Шевченку

Анатолій Криль
Антоніна Лупиніс
Василь Іванов
Валентин Ткаченко
Надія Шведченко
Олександр Лозиков
Євген Єрофієв
Валерій Смаглюк
Наталя Дідух
Валентин Рудомін
Марія Зварич
Валентина Лутцева

С украинского

Галина Гордасевич в переводе Натальи Костюк.....	50
Грицько Синьогуб. Мій Шевченко Тарас.....	60
Олександр Лозиков. Дещо про українську поезію.....	82
Незаселені острови Бувальщина.....	91

*195 річниця народження
Тараса Григоровича Шевченка*

Наша любов і святиня *837*

Видавець Євген Єрофієв
Відповідальний за випуск Олександр Лозиков

20.06
Дизайн обкладинки
Юрка Дунського

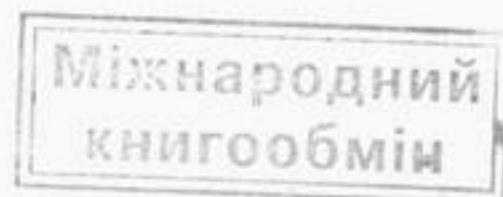
Підписано до друку 13.10.2008. Формат 60x84 1/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times ET. Друк різографний.
Наклад 100 прим.

Видавництво "Екумена"
Федерації творчості та здоров'я "Єрофей"

Адреса редакції: 680000 Хабаровськ, провулок Дьяченка, 7 "а", Хабаровська письменницька організація.

lozikov@gmail.com

Лицензія ПДЛ № 79-12 от 15.11.99.

Ba 744887